

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Vyčio Papečchio,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Asmens garbės ir orumo gynimas: duomenų ir nuomonės atskyrimas
bei už jų paskleidimą atsakingo subjekto nustatymas**

Vadovas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Recenzentas: lekt. dr. Saulius Aviža

Vilnius 2012

TURINYS

IŽANGA.....	3
I. ASMENS GARBĖS IR ORUMO GYNIMO SAMPRATA	6
1.1. Asmens orumo sampratos problematika	6
1.2. Garbės sąvoka ir jos požymiai.....	9
1.3. Asmens garbės ir orumo gynimo samprata	11
II. DUOMENŲ IR NUOMONĖS ATSKYRIMAS IR JŲ VERTINIMAS	
NAGRINĖJANT GARBĖS IR ORUMO GYNIMO BYLAS.....	18
2.1. Duomenų (faktų) ir nuomonės sąvokos	18
2.2. Duomenų ir nuomonės atskyrimo kriterijai	20
2.2.1. Galimybė patikrinti informaciją	22
2.2.2. Teiginių kategoriškumas, pasakymo tikslai ir aplinkybės	28
2.3. Duomenų (faktų) ir nuomonės vertinimas nagrinėjant garbės ir orumo bylas.....	32
III. SUBJEKTO, ATSAKINGO UŽ DUOMENŲ, PAŽEIDŽIANČIŲ ASMENS GARBĘ	
IR ORUMĄ, NUSTATYMO PROBLEMATIKA	39
3.1. Visuomenės informavimo priemonė, kaip duomenų skleidėjas.....	39
3.2. Pakartotinai informaciją paskleidęs subjektas.....	42
3.3. Subjektai, turintys imunitetą nuo garbės ir orumo gynimo	47
IŠVADOS	51
SANTRAUKA.....	58
PERSONAL HONOR AND DIGNITY: DISTINGUISHING BETWEEN FACTS AND	
OPINIONS AND IDENTIFICATION OF THE PERSON RESPONSIBLE	59

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje nustatyta, kad žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jeigu tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Konstitucinio Teismo doktrinoje įtvirtinta nuostata, kad konstitucinė laisvė nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų. Ši laisvė - svarbi įvairių Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida, kadangi asmuo gali visavertiškai įgyvendinti daugelį savo konstitucinių teisių ir laisvių tik turėdamas laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją. Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti tinkamai informuotai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sukonkretina šią doktriną nurodydamas, kad teisė į garbę ir orumą - tai asmens teisė reikalauti, kad viešoji nuomonė apie jį būtų formuojama žinių, atitinkančių tikruosius jo poelgius, pagrindų ir moralinis vertinimas atitiktų tai, kaip jis tikrovėje vykdo įstatymų, bendražmogiškos moralės normų reikalavimus.

Taigi, žmogaus teisė ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti nėra absoliuti. Teisės į informaciją apribojimus lemia šios konstitucinės vertybės santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei visuomenės būtinus poreikius. Vienas tokių poreikių – būtinybė individo labai apsaugoti jį nuo garbės ir orumą žeminančių žinių paskleidimo.

Sprendžiant klausimą ar buvo asmens orumo ir garbės pažeidimas pirmiausia būti atskirti asmens nuomonę nuo žinių, nes tik už žinių paskleidimą gali būti taikoma teisinė atsakomybė, o už savo nuomonės išreiškimą asmuo negali būti baudžiamas (plačiąja prasme). Todėl nuomonės ir duomenų atrobavimo klausimas yra labai aktualus tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu, nes tai esminė aplinkybė sprendžiant garbės ir orumo gynimo bylas. Nuomonės ir duomenų (žinių) atrobavimo ypatumai ir problematika Lietuvos mokslininkų plačiai nėra nagrinėta, išskyrus keletą mokslinių darbų, kuriuose nuomonės ir duomenų atskyrimo problema buvo kažkiek paliesta, tačiau išsamios analizės nėra pateikta. Šiame darbe smulkiai nagrinėjamas nuomonės ir duomenų atrobavimas, atsižvelgiant į mokslinės literatūros ir Lietuvos bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos analizę, t.y. darbas yra naujas, originalus ir aktualus.

Darbo tikslas – atskleisti duomenų ir nuomonės atskyrimo pagrindinius kriterijus bei išnagrinėti asmenų, atsakingų už neteisingos informacijos pateikimą nustatymo problemas.

Siekiant darbo tikslo išskirti šie **darbo uždaviniai**:

1. atskleisti asmens garbės ir orumo sampratas;
2. išanalizuoti duomenų ir nuomonės atskyrimo kriterijus pagal Lietuvos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką ir teisės doktriną;
3. panagrinėti duomenų (faktų) ir nuomonės vertinimą nagrinėjant garbės ir orumo bylas;
4. išnagrinėti asmens, atsakingo už duomenų, pažeidžiančių asmens garbę ir orumą, nustatymo problematiką.

Darbo metodai. Rašant šį darbą buvo naudojami sisteminis, lyginamasis, analitinis, formalusis teisinis, turinio analizės, loginis metodai.

Sisteminis tyrimo metodas - naudojamas išsiaiškinti asmens garbės ir orumo gynimo normų turinį, nuomonės ir duomenų atribojimo kriterijus.

Lyginamasis tyrimo metodas - naudojamas lyginant asmens garbės ir orumo gynimo įtvirtinimą nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose bei Lietuvos teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje.

Analitinis - naudojamas analizuojant praktines problemas.

Turinio analizės, formalusis teisinis ir loginis metodai - naudojami visame baigiamajame darbe, todėl nėra tikslinga bei prasminga išskirti jų naudojimo sferų.

Darbo originalumas. Nuomonės ir duomenų (žinių) atbrojimo ypatumai ir problematika Lietuvos mokslininkų plačiai nėra nagrinėta, išskyrus keletą mokslinių darbų, kuriuose nuomonės ir duomenų atskyrimo problema buvo kažkiek paliesta, tačiau išsamios analizės nėra pateikta. Šiame darbe smulkiai nagrinėjamas nuomonės ir duomenų atbrojimas, atsižvelgiant į mokslinės literatūros ir Lietuvos bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos analizę, t.y. darbas yra naujas, originalus ir aktualus.

Darbo šaltiniai. Kadangi darbo tema yra daugiau praktinė, pagrindinius darbo šaltinius sudaro Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Vilniaus apygardos teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika civilinėse bylose.

Be praktinės medžiagos darbe remtasi Lietuvos ir tarptautiniais teisės aktais, o taip pat Jurkos R., Jočienės D., Jovaišo K., Martinonienės E., Meškauskaitės L., Mendel T., Mikelėno V., Statman D., Steward F.H., Šindeikio A., Švedo G., Vaišvilos A., Venskienės E., Žiobienės E. ir kitų darbais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įžanga, trys skyriai, kurie skirtomi į poskyrius, išvados, literatūros sąrašas ir santrauka.

Pirmasis darbo skyrius skirtas atskleisti asmens garbės ir orumo sampratas. Šiame skyriuje pateikiamos asmens garbės ir orumo sąvokos, o taip pat atribojami terminai „asmens orumas“ ir „žmogaus orumas“, nes tai netapačios sąvokos.

Antrajame darbo skyriuje išanalizuoti duomenų ir nuomonės atskyrimo ypatumai. Šiame skyriuje atskleidžiamos nuomonės ir duomenų (žinių) sampratos, jų atrobejimo kriterijai pagal Lietuvos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką ir teisės doktriną, o taip pat duomenų (faktų) ir nuomonės vertinimas nagrinėjant garbės ir orumo bylas.

Trečiasis darbo skyrius skirtas atskleisti asmens, atsakingo už duomenų, pažeidžiančių asmens garbę ir orumą, nustatymo problematiką. Šiame skyriuje analizuojami visuomenės informavimo priemonės, kaip duomenų skleidėjo ypatumai, pakartotinai informaciją paskleidusio subjekto teisinės atsakomybės ypatumai, o taip pat subjektų, turinčių imunitetą nuo garbės ir orumo gynimo specifika.

Darbo pabaigoje pateikiamos darbo uždavinius ir tikslą atitinkančios, teismų praktika ir mokslo doktrina paremtos darbo išvados.

I. ASMENS GARBĖS IR ORUMO GYNIMO SAMPRATA

1.1. Asmens orumo sampratos problematika

Analizuojant asmens orumo sampratą, pirmiausia pažymėtina tai, kad tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose sutinkamos dvi skirtingos sąvokos žmogaus orumas ir asmens orumas. Kyla klausimas ar žmogaus orumas ir asmens orumas yra tas pats ar tai skirtingos sąvokos?

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad žmogaus orumas kartu su žmogaus gyvybe sudaro asmenybės vientisumą, išreiškia žmogaus esmę. Orumas yra aukštesnė ir absoliučiai gerbiama žmogaus gyvybės ir kitų vertybių savybė. Būti žmogumi yra neatskiriama nuo žmogaus orumo. Tai reiškia, kad gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės, todėl jie negali būti traktuojami atskirai¹.

E. Venskienė nurodo, kad teisės į žmogaus orumą apsauga – tai siekis apginti žmogaus būtį, kuri pranoksta grynai individualų gyvenimą. Teisė į asmens orumą yra galimybė realizuoti žmogiškąsias prigimties savybes visuomenėje, taip susikuriant socialinį vertingumą.²

Tarptautinėje teisėje orumas dažnai įvardijamas kaip žmogaus teisių ir laisvių šaltinis, žmogaus kokybės aksioma, konstitucinėje teisėje jis paprastai traktuojamas ir kaip esminė teisinės valstybės norma, o civilinėje – kaip asmens savęs vertinimas, remiantis socialiniu pripažinimu. Tai kelia problemą teisės praktikai, nes esant neaiškiam saugomo objekto sąvokos apibrėžimui, kyla jo apsaugos ribų ir gynimo klausimas³.

A. Vaišvilos manymu, orumas suprantamas kaip žmogaus vertingumas, kyla iš asmens gebėjimo tinkamai gyventi visuomenėje. Jis išskiria du žmogaus vertingumo lygius: vertingumą, kuris kyla iš formalaus pripažinimo kiekvieno asmens teisės subjektu, jis visiems vienodas, nes įgyjamas iš visuomenės be žmogaus asmeninių pastangų (pareigų vykdymo) ir individualų asmens socialinį vertingumą, kurį asmuo gali susikurti tik pareigų artimui vykdymu, reikalaujančiu visuomenės grįžtamųjų paslaugų. Atsižvelgiant į tai, teisė į orumą skirstoma į du egzistavimo būdus: teisnumo ir subjektinės teisės. Teisnumo lygmens teisė į orumą – tai visuomenės ar valstybės suteiktas asmeniui nuo gimimo momento leidimas būti visuomenėje ir

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004.

² VENSKIENĖ, E. Žmogaus orumas kaip teisinė kategorija. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai (teisė)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 46.

³ *Ibid.*, p. 4.

tinkamai joje gyventi, t.y. kurti savo gebėjimą naudotis suteiktais leidimais vykdant atitinkamas pareigas⁴.

Taigi, žmogaus orumas lemia žmogaus teisių į sveikatą, laisvę, asmens neliečiamybę, žmogišką elgesį užtikrinimą bei apsaugą. Žmogaus orumas yra universali žmogaus teisė, kurią turi kiekvienas be išimties nepriklausomai nuo rasės, pilietybės, religijos, lyties, asmeninių savybių, išsilavinimo, visuomeninių pasiekimų, todėl žmogaus orumas nėra individuali asmens savybė⁵.

Žmogaus orumo pažeidimas yra smūgis visai demokratinei visuomenei, jos fundamentalioms vertybėms. Todėl teisė į žmogaus orumą yra absoliuti, nesusijusi su kitais asmeniniais ir visuomeniniais interesais⁶.

Asmens orumas mokslinėje literatūroje apibrėžiamas visiškai kitaip. Pavyzdžiui, K. Jovaišas asmens orumą apibrėžia, kaip paties asmens savo sugebėjimų, dvasinių ir dorovinių savybių, socialinio statuso, savo asmenybės supančiame pasaulyje įvertinimas⁷.

Autoriaus nuomone, šis K. Jovaišos asmens orumo apibrėžimas netinkamas, nes subjektyvios nuomonės apie save sureikšminimas yra neteisingas, nes kiekvienas žmogus yra skirtingos nuomonės apie save. Vienas žmogus gali save labai aukštai vertinti ir bet koki jam nepatinkantį žodį pavartotą jo atžvilgiu, priimti kaip įžeidimą, ir įstatymas privalės ginti tokio asmens pažeistą orumą. O kitas gali būti ne toks pažeidžiamas ir užgaulių žodžių pavartojimą, jo atžvilgiu priimti, kaip netikusį juokelį, kultūros stoką ir pan.

Autoriaus nuomone, teisingą asmens orumo apibrėžimą pateikia L. Meškauskaitė, kurios teigimu, orumas turi būti suprantamas, kaip asmens savęs vertinimas, kurį lemia visų pirma visuomenės asmens vertinimas. Taigi, asmens orumas nėra vien subjektyvus savęs vertinimas, nes šio vertinimo kriterijus turi būti viešoji nuomonė apie asmenį. Nors įstatymas gina asmens garbę ir orumą kaip asmens moralinį vertinimą, tačiau toks gynimas asmeniui garantuoja tik tokį vertinimą, kokį jis savo poelgiais ir veiksmais užsitarnavo, o ne kokį pats žmogus įsivaizduoja. Todėl galima teigti, kad šiuo atveju teisės apsaugos objektas yra asmens teisės reikalauti, kad viešoji nuomonė, apie jį būtų formuojama duomenų, atitinkančių jo tikruosius poelgius, pagrindu ir moralinis vertinimas atiriktų tikrovę bei normų reikalavimus visuomenėje, kurioje jis gyvena⁸.

⁴ VAIŠVILA, A. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančio orumo sampratos). *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71(63), p. 53.

⁵ *Ibid.*

⁶ VENSKIENĖ, E. Žmogaus orumas – probleminiai terminologijos aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 10 (112), p. 46.

⁷ JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004, p. 73.

⁸ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 258.

Atskleidus asmens orumo ir žmogaus orumo sampratą, galima daryti išvadą, kad tai visiškai skirtingos kategorijos. Kiekvieno žmogaus kaip socialinės asmenybės vertingumas skiriasi. Todėl asmens orumas, priešingai nei žmogaus orumas leidžia diferencijuoti žmones.

D. Statman teigia, kad žmogaus prigimtis yra visuomeninė. Kiekvieno savigarbą priklauso ir nuo kitų narių pagarbos arba nepagarbos. Dėl kultūrinio savo nepakankamumo mums labai svarbu priklausyti visuomenei ir nebūti nuo jos atskirtiems. Nesugebanti paslaugauti pagal visuomenėje susiklosčiusias socialines normas asmenybė tampa nepageidaujama, taigi ir asociali. Kad asmenybė gali jausti savigarbą nepaisydama kitų vertinimų, yra iliuzija. Nė vienas neturi imuniteto nuo atmetimo, subordinacijos ir pašalinimo⁹.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad žmogaus orumą ir asmens orumą galima atskirti pagal tai, kad:

- žmogaus orumas pažeidžiamas, kai pažeidžiama kuri nors iš tokių žmogaus teisių kaip gyvybė, laisvė, neliečiamybė, o asmens orumas, kai piktnaudžiuojama žodžio laisve;
- žmogaus orumas visiškai nepriklauso nuo žmogaus individualių savybių tokių, kaip išsilavinimas ir užimamos pareigos, o asmens orumas nuo šių aplinkybių gali priklausyti.

Tuo pačiu paminėtina, kad teismų praktikoje šios sąvokos kartais yra painiojamos. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų¹⁰ dėl garbės ir orumo gynimo, kuri buvo iškelta dėl paskelbimo žiniasklaidoje tikrovės neatitinkančios žinios, kad „A. G. tam tikrais veiksmais įvykdė nusikaltimą, numatytą BK 282 straipsnio 2 dalyje, tuo diskredituodamas policijos pareigūno vardą“, išnagrinėjęs bylą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas teisės aktas (Konstitucijos 6 straipsnis), taigi ir nekaltumo prezumpcija neatskiriama siejasi su žmogaus orumo gynimo ir kitomis konstitucinėmis teisėmis bei laisvėmis. Konstitucijos 21 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Žmogaus orumą gina įstatymas“. Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią konstitucinę nuostatą, 2004 m. gruodžio 29 d. nutarime nurodė, kad orumas – neatimama žmogaus, kaip didžiausios socialinės vertybės, savybė. Kiekvienas visuomenės narys turi prigimtinių orumą, o 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad prigimtinių žmogaus teisės – tai individo prigimtinių galimybių, kurios užtikrina jo žmoniškąjį orumą socialinio gyvenimo srityje. Orumas būdingas kiekvienam žmogui – nesvarbu, kaip jis pats save ar kiti žmonės jį vertina. Kiekvienu atveju žmogų turi būti žvelgiama kaip į laisvą asmenybę, kurios žmogiškasis orumas yra gerbtinas. Valstybės institucijos ir pareigūnai turi pareigą gerbti žmogaus orumą kaip ypatingą vertybę“.

⁹ STATMAN, D. *Humiliation, dignity and self – respect. The concept of human dignity in human rights discourse*. Hague, 2002, p. 226.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Lietuvos Respublikos valstybė, Klaipėdos rajono policijos komisariatas, Nr. 3K-3-183/2008.

Taigi, šioje byloje buvo supainiotos dvi skirtingos sąvokos – asmens orumas ir žmogaus orumas, kurios yra visiškai skirtingos. Autoriaus nuomone, sprendžiant bylas dėl garbės ir orumo gynimo, nereikėtų vartoti sąvokos žmogaus orumas.

1.2. Garbės sąvoka ir jos požymiai

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas garbę apibūdina kaip visuomenės pripažįstamą asmens pagarbą už nuopelnus, šlovę, gerą vardą¹¹.

F.H. Steward teigia, kad asmens garbė – tai asmens moralinė vertė, kurią asmuo užsitarnauja visuomenės, kurios nariu šis asmuo yra, akyse¹².

L. Meškauskaitė mano, jog garbė - tai teigiamas asmens socialinis vertinimas, gera viešoji nuomonė apie jį¹³.

K. Jovaišo teigimu, teisine prasme garbė - tai asmens dvasinių ir dorovinių savybių, intelekto ir elgesio, santykių su kitais žmonėmis teigiamas socialinis vertinimas¹⁴.

V. Mikelėnas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas komentare, nurodo, kad asmens garbė – tai visuomenės pripažįstama pagarpa už nuopelnus, geras asmens vardas. Asmens garbės sinonimas yra juridinio asmens dalykinė reputacija¹⁵.

Sąvoką „asmens reputacija“ galima laikyti sąvokos „asmens garbė“ sinonimu. Bet šios sąvokos nėra visiškai tapačios, nes reputaciją galima apibūdinti kaip visuomenės nuomonę apie asmenį, susiklosčiusę jo socialinių santykių pagrindu, o asmens socialinės savybės labiau sietinos su užimamomis pareigomis, socialine padėtimi, dalykinėmis savybėmis, negu su asmens moraline verte¹⁶.

Atsižvelgiant į šias sąvokas, galima daryti išvadą, kad „garbė“ ir „orumas“ interpretuojamos kaip artimos, bet netapačios sąvokos. Orumas yra neatsiejama ir nedaloma žmogaus savybė, ko negalima besąlygiškai pasakyti apie žmogaus garbę. Tais atvejais, kai žeminama žmogaus garbė, neišvengiamai žeminamas ir jo orumas. Tačiau atvirkštinė priklausomybė anaip tol nėra užprogramuota. Jeigu žmogus yra nusipelnęs blogo vardo, negarbės, įsakmus draudimas žeminti jo orumą galioja, tačiau negalima žeminti to, su kuo kai kurie žmonės nieko bendro neturi, t.y. garbės.

¹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000.

¹² STEWARD, F.H. *Honor*. Chicago: University of Chicago Press, 1994, p. 13.

¹³ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 258.

¹⁴ JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004, p. 73.

¹⁵ MIKELĖNAS, V., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. II knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

¹⁶ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 258.

E. Venskienė nurodo, kad šių terminų vartojimą, kalbant apie asmenybės socialinį vertingumą lemia socialinio reguliavimo raida:

1. Ikiteisinė, kai žmogaus elgesį reguliavo tokios socialinės normos kaip papročiai, tradicijos, dorovės normos, kurios elgesio dalyviui nustato tik pareigą, o jos atlikimas nėra privalomas, bet paprastai lemia visuomenės pripažinimą/pasmerkimą ir pagarbą/panieką. Taigi garbė susijusi su teigiama aplinkinių reakcija į žmogaus veiksmus, nors teoriškai moralinės pareigos atlikimas neįpareigoja kitų visuomenės narių grįžtamųjų pareigų, tai yra gerbti tokį asmenį. Garbė taip pat nepriklauso nuo žmogaus poelgio, savęs paties vertinimo. Tarkim, žmogus gali labai išgyventi, smerkti save, kad puolęs į gaisrą išgelbėjo tik vieną vaiką, bet nespėjo antro, nors mano, kad galėjo spėti. Tačiau aplinkinių jis, tikėtina, vistiek bus laikomas didvyriu, nes atliko moralinę pareigą ir niekas tokiu atveju turbūt nesvarstys, kad ji galėjo būti atlikta dar geriau. Garbės, kaip ir žmogaus orumo, atsisakyti neįmanoma, kadangi visuomenė sprendžia, koks asmenybės poelgis yra vertingas, taigi ir pati asmenybė yra garbinga. Ją galima tik prarasti savo kitais, visuomenės nedorais laikomais poelgiais. Taigi garbė nėra neatsiejama žmogaus savybė ir yra laikytina labiau ne teisine, o dorovine kategorija, nes pelnoma vadovaujantis konkretaus laikotarpio, konkrečios visuomenės dorovinėmis nuostatomis. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje garbė ginama teisinėmis priemonėmis ir apibūdinama kaip viešoji teigiama nuomonė apie asmenį, asmenybės geras vardas.

2. Teisinė, kai elgesį reguliuoja ne tik socialinės normos, bet ir valstybės nustatytos elgesio taisyklės. Socialiai vertingu individas tampa laikydamasis visų socialinių normų — ne tik dorovės normų, bet ir teisinių imperatyvų. Taigi garbė tampa viena sudedamųjų socialinio vertingumo dalių¹⁷.

Garbės antipodas yra negarbė. Jeigu žmogus savo veiksmais, poelgiais yra užsitarnavęs būtent negarbę, jo atžvilgiu teiginys, jog garbė yra nedaloma ir neatsiejama žmogaus savybė, neatitinka tikrovės. Orumas, priešingai negu garbė, neturi antipodo, dichotomijos reikšmė jam netaikoma. Neatsitiktinai Bausmių vykdymo kodeksas, nustatantis bausmių vykdymo ir atlikimo sąlygas bei principus, sąvokos „garbė“ apskritai nevartoja, o įtvirtina tik imperatyvią nuostatą, draudžiančią žeminti žmogaus orumą¹⁸.

Taigi, garbė ir orumas, kaip asmens neturtinės teisės, yra pažeidžiami apie asmenį paskleidus duomenis, žeminančius jo gerą vardą visuomenėje ir neatitinkančius tikrovės. Šios sąvokos apibūdina tik žmogaus moralines savybes, todėl jos yra taikytinos tik kalbant apie fizinį asmenį ir netaikomos juridiniams asmenims. Tačiau juridinis asmuo turi teisę ginti savo

¹⁷ VENSKIENĖ, E. Žmogaus orumas – probleminiai terminologijos aspektai . *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 10 (112), p. 48.

¹⁸ JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004, p. 72.

gerą vardą, kuris išreiškia teigiamą juridinio asmens vertinimą visuomenės akyse. Šiuo atveju juridiniai asmenys gali reikšti ieškinius dėl dalykinės reputacijos gynimo.

1.3. Asmens garbės ir orumo gynimo samprata

Teisė į garbę ir orumą – tai asmens teisė reikalauti, kad viešoji nuomonė apie jį būtų formuojama žinių, atitinkančių tikruosius jo poelgius, pagrindu ir moralinis vertinimas atitiktų tai, kaip jis tikrovėje vykdo įstatymų, bendražmogiškos moralės normų reikalavimus¹⁹.

Teisė į garbę ir orumą yra įtvirtinta tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose. Nacionalinėje teisėje teisė į garbę ir orumą įtvirtinta, visų pirma, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje²⁰ (21 str. 2 d.; 22 str. 4 d.; 25 str. 3 d.), Civiliniame kodekse²¹ (2.24 str.), Visuomenės informavimo įstatyme²² (2 str. 4 d.; 3 str. 4 d.; 4 str. 1 d.; 13 str., 19 str. 2 d.). Tarptautiniuose dokumentuose teisė į garbę ir orumą užtikrina Europos žmogaus teisių konvencijoje²³ (3 str.; 10 str. 2 d.), Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje²⁴ (12 str.), Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte²⁵ (17 str.), Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje²⁶ (1 str.).

Įstatymai gina asmens garbę ir orumą kaip asmens moralinį vertinimą, tačiau saugo ne visus šio vertinimo aspektus – jie garantuoja asmeniui tik tą įvertinimą, kurio jis savo veiksmais, poelgiais nusipelno. Teisė į garbę ir orumą – tai asmens teisė reikalauti, kad viešoji nuomonė apie jį būtų formuojama remiantis tikruosius jo poelgius atitinkančiais duomenimis ir kad moralinis vertinimas atitiktų tai, kaip jis iš tikrųjų vykdo įstatymų, žmonių moralės normų reikalavimus. Pagrindinis asmens elgesio vertinimo kriterijus turi būti teisės normos, daugeliu atvejų nustatančios ne tik elgesio taisyklės, bet ir smerkiančios žalingą bei skatinančios visuomenei naudingą elgesį. Tačiau teisės normose negali būti numatyti visi asmens elgesio atvejai, išsamiai reguliuojama ir vertinama jo veikla. Tai reguliuoja moralės, paprotinės normos. Jos atspindi visuomenėje susiklosčiusių vertybių sistemą, požiūrį į gerį, blogį, daro įtaką asmens

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L. v. VŠĮ „Vermės leidykla“, A. R., Nr. 3k-3-347/2011.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 33-104.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²² Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2011, Nr. I-1418.

²³ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 2000, Nr. 96.

²⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

²⁵ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77.

²⁶ Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.eppgroup.eu/Activities/docs/c_harter_eu/lt.pdf>.

elgesiui. Visuomenės moralės nuostatos dažnai sutampa su baudžiamosios, administracinės teisės draudimais kėsintis į įstatymo saugomus gėrius, tačiau ne visi teisės normomis nustatyti draudimai turi akivaizdų moralinio smerktinumo pobūdį arba jie tokiais laikytini tik kai kurių žmonių grupių moralės požiūriu²⁷.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teigimu²⁸, daugelis moralinių, religinių, paprotinių nuostatų daro įtaką žmogaus elgesiui, kurio teisės šakos nereguliuoja. Todėl teismai turi atsižvelgti į tai, kaip tam tikrą socialinių normų pažeidimą visuomenė vertina protingo, moralaus žmogaus akimis, t. y. į tai, ar jis gali būti laikomas diskredituojančiu asmens garbę, gerą vardą visuomenėje ir menkinančiu asmens paties savęs vertinimą. Kartu teismai negali ignoruoti fakto, kad visuomenės nuomonė konkrečiu laikotarpiu yra sąlyginis etalonas, ilgainiui kintantis vienoms vertybėms keičiant kitas.

Kalbant apie teisės į asmens orumą gynimą būtina pažymėti, kad atskirai nei asmens įgytos subjektinės teisės, nei garbė, kaip visuomenės pripažinimas už dorovės normų laikymąsi, nekuria to asmens socialinio vertingumo, kurį esame linkę vadinti asmens orumu, jį kuria tik jų vienovė. Garbė yra sudedamoji subjektinės teisės į orumą dalis, todėl pažeidus garbę, pažeidžiama ir asmens subjektinė teisė į orumą, ir teisme ginama kaip teisė į garbę ir orumą. Kaip savarankiškos teisės objektas asmens orumas pažeidžiamas tais atvejais, kai be pagrindo teigiama apie asmens biologinės kokybės sumažėjimą, pavyzdžiui, fizinę ar psichinę ligą, kuri turėtų įtakos asmeniui tinkamai, oriai gyventi konkrečias vertybes išpažįstančioje visuomenėje.

Analizuojant garbės ir orumo gynimo ypatumus, tikslinga paminėti šio instituto ir saviraiškos laisvės santykį. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje taip pat įtvirtinta žmogaus teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Tačiau ji nėra absoliuti. Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nustatytas įpareigojimas asmeniui, besinaudojančiam teise skleisti informaciją, laikytis įstatymų nustatytų apribojimų, nepiktinaudžiauti informacijos laisve, nevaržyti kitų asmenų teisių (taip pat į garbę ir orumą) bei teisėtų interesų.

Europos Žmogaus Teisių Teismas, aiškindamas Konvencijos 10 straipsnio, įtvirtinančio teisę į saviraiškos laisvę, apimančią tiek asmens teisę skleisti informaciją, tiek visuomenės teisę ją gauti, turinį, yra nurodęs, kad teisė skleisti informaciją ir idėjas apima ne tik teisę skleisti neutralią informaciją ir idėjas, kurios yra palankios ir neįžeidžiančios, bet ir informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinti ar trikdanči visuomenę ar jos dalį. Toks šios teisės normos turinio

²⁷ ŽIOBIENĖ, E. Informacijos apie asmens privatų gyvenimą apsauga. *Konstitcinė jurisprudencija*, Nr. 3 (11), 2008, p. 346-349.

²⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga. Teismų praktika, 1998, Nr. 9, p. 66.

aiškinimas yra pliuralizmo, tolerancijos, abipusio pakantumo ir plačių pažiūrų, be kurių neįmanoma demokratinė visuomenė, formavimosi prielaida²⁹.

Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad visuomenės informavimo rengėjas negali peržengti jam nustatytų ribojimų, kurie būtini kitų asmenų garbei ir orumui garantuoti³⁰. Tiek Europos Žmogaus Teisių Teismas, aiškindamas pirmiau nurodytas Konvencijos nuostatas, tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, analizuodamas nurodyto teismo praktiką, yra konstatavę, kad, sprendžiant konfliktą, kilusį tarp teisės į garbės ir orumo gynimą ir teisės skleisti informaciją, būtina vadovautis proporcingumo ir šių teisių pusiausvyros principais.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nurodęs, kad saviraiškos laisve besinaudojantys asmenys (tiek žurnalistai, tiek kiti asmenys) privalo elgtis sąžiningai „informacijos adresato“ atžvilgiu, siekti pateikti tikslią ir patikimą informaciją, laikytis etikos normų. Kartu šis Teismas akcentuoja, kad Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos saviraiškos laisvei taikomos išimtys turi būti aiškinamos griežtai (angl. *strictly*), apribojimų reikalingumas turi būti nustatomas įtikinamai. Saviraiškos laisvės ribojimui taikant „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ kriterijų, turi būti nustatyta, ar asmens laisvės apribojimas atitiko „primygtinį socialinį poreikį“. Valstybės, sprendamos, ar yra toks poreikis, turi tam tikras vertinimo laisvės ribas, tačiau negali pažeisti Konvencijos 10 straipsnyje užtikrintų saviraiškos laisvės standartų ir principų³¹. Situacijose, kai yra pateikiami faktinio pobūdžio teiginiai ir pateikiama nepakankamai įrodymų jiems pagrįsti ir žurnalistas diskutuoja apie „tikrą“ viešąjį visuomeninį interesą, patikrinimas, ar žurnalistas elgėsi profesionaliai ir sąžiningai tampa pirmaeilium dalyku³².

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsnyje yra įtvirtinta esminė nuostata, kad žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių, arba, kitaip tariant, kad žmogus negali piktnaudžiauti savo teisėmis ir laisvėmis. Be to, Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Taigi šioje Konstitucijos normoje įtvirtinta, kad įsitikinimų išraiškos, informacijos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinė priemonė. Ribojimo išimtinumas reiškia, kad Konstitucijoje nustatytų galimų ribojimo pagrindų negalima aiškinti juos išplečiant.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L. v. VŠĮ „Versmės“ leidykla, A. R., Nr. 3k-3-347/2011.

³⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose *Handyside v. The United Kingdom*, No. 5493/72, judgement of 7 December 1976; *Observer & Guardian v. The United Kingdom*, No. 13585/88, judgement of 26 November 1991; *De Haes & Gijssels v. Belgium*, No. 19983/92, judgement of 24 February 1997.

³¹ Žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus bylose *Hertel v. Switzerland*, No. 25181/94, judgment of 25 August 1998, par. 46, *Steel and Morris v. United Kingdom*, No. 68416/01, judgment of 15 February 2005, par. 87; *Flux v. Moldova* (No. 6), No. 22824/04, judgment of 29 July 2008, par. 26.

³² Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Flux v. Moldova* (no. 7), no. 25367/05, 24 November 2009, par. 41.

Čia įtvirtintas būtinumo kriterijus suponuoja tai, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, mastas turi atitikti siekiamą tikslą arba, kitaip tariant, kad nustatomas vadinamasis proporcingumo reikalavimas.

Autoriui išanalizavus paskutiniųjų 2009 – 2011 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką nagrinėjant garbės ir orumo gynimo bylas, nustatyta, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėtose bylose neanalizuoja klausimo ar konkrečiu atveju yra būtinybė riboti žodžio laisvę. Ir paprastai bylose tik konstatuoja, kad saviraiškos ar žodžio laisvė nėra absoliuti. Tačiau autoriaus nuomone, vien tai, kad ji nėra absoliuti nereiškia, kad kiekvienu atveju yra pagrindas ją riboti.

Kalbant apie asmens garbės ir orumo gynimą, reikia paminėti, kad asmuo garbę ir orumą gali ginti tiek civiline, tiek baudžiamąja tvarka. Tais atvejais, kai esant kitoms lygiareikšmėms aplinkybėms, asmuo gali būti pripažintas ieškovu civilinėse arba privačiu kaltintoju baudžiamosiose garbės ir orumo gynimo bylose, spręsti kokiais konkuruojančiais – civiliniais ar baudžiamaisiais įstatymais žmogus gins šias asmenines neturtines teises – tai kiekvieno asmens pasirinkimo teisė. Ji ribojama tais atvejais, kai asmuo gali ginti savo garbę ir orumą, remdamasis tik civilinio arba, atvirkščiai, tik baudžiamojo įstatymo nuostatomis, arba baudžiamasis procesas dėl bylų, kurios turi visuomeninę reikšmę, pradedamas prokuroro reikalavimu.

Kadangi šis darbas yra civilinės teisės baudžiamosios atsakomybės ypatumų šiame darbe nenagrinėsime ir apsiribosime tik civiliniu teisių gynimo būdu.

Pagal CK 2.24 straipsnį garbės ir orumas ginami nustčius tokių faktų visumą:

- 1) žinių (faktų ir duomenų) paskleidimą;
- 2) faktą, kad žinios yra apie ieškovą;
- 3) paskleistų žinių neatitikimą tikrovei;

4) faktą, kad žinios žemina garbę ir orumą³³. Tik esant visų šių faktų visumai galimas garbės ir orumo gynimas pagal CK 2.24 straipsnį. Vienintelė išimtis numatyta šio straipsnio 9 dalyje, kai šios taisyklės netaikomos teismo proceso dalyviams, kurie už teismo posėdžio metu pasakytas kalbas bei teismo dokumentuose paskelbtus duomenis neatsako.

Teismas nustatinėdamas, ar buvo žinių (faktų ir duomenų) paskleidimo faktas, turi išsiaiškinti, ar ši informacija tapo žinoma trečiajam asmeniui. Sąvoka "paskleidimas" apima konkrečių duomenų perdavimą bet kokiomis priemonėmis (žodžiu, raštu, laišku, įsakymu ar pan.), per visuomenės informavimo priemones, elektroniniu paštu, internetu ir pan. bent vienam asmeniui, išskyrus tą, apie kurį tie duomenys skleidžiami. Duomenys laikomi paskleistais, kai

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Z. O., A. O. v. UAB „Didelis pliusas“, Nr. 3k-3-390/2008.

juos, be asmens, apie kurį jie pakeisti, sužino dar bent vienas pašalinis asmuo³⁴. Tais atvejais, kai apie žinios, žeminančios asmens garbę ir orumą, paskelbtos, tačiau apie tai nesužinio joks kitas asmuo, išskyrus tą, apie kurį jos skelbiamos, turėtų būti taikomas BK 155str.: Įžeidimas. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką paskleidimo faktui nustatyti užtenka, kad pagal nurodytus požymius aplinkiniai atpažintų asmenį, apie kurį yra paskleisti duomenys³⁵. Taigi, net tais atvejais, kai asmuo tiesiogiai nenurodomas (pvz.: skelbiami tik jo inicialai), bet aplinkiniams iš susidariusių aplinkybių tampa aišku, jog informacija skelbiama apie tam tikrą asmenį, laikoma informacijos paskleidimu.

Pagal CK 2.24 str. 1d. teismo tvarka reikalauti paneigti paskelbtus duomenis gali tik asmuo, apie kurį jie buvo paskleisti. Po asmens mirties tokią teisę turi jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jeigu tikrovės neatitinkančių duomenų paskleidimas kartu žemina ir jų garbę bei orumą³⁶. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, teismas vertindamas, ar duomenys paskleisti apie ieškovo, turi vertinti visą pranešimą ar straipsnį, o ne izoliuotai. Galimi atvejai, kai ieškovas tiesiogiai nenurodytas, tačiau iš straipsnio konteksto matyti, jog turimas omenyje būtent konkretus žmogus³⁷.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos ordinarinėje teisėje nėra aiškiai suformuluota, kaip turi būti paneigiama neteisinga ar įžeidžianti informacija. Vystantis modernioms interneto technologijoms visuomeninė nuomonė apie asmenį gali būti suformuota žaibiškai. Negatyvi, asmens garbę ir orumą pažeidžianti visuomeninė nuomonė gali būti suformuota tiek skleidžiant žinias (duomenis ir faktus), tiek pareiškiant nuomones. Teismams atkuriant pažeistą asmens teisę į garbę ir orumą būtina įvertinti, kokio dydžio ir kokybės auditorijai buvo paskleista konstitucinę teisę pažeidžianti informacija, ir siekti atkurti pažeistą teisę adekvačioje auditorijoje. Paneigimas tik teismo salėje ar mažų auditorijų žiniasklaidos priemonėje, kuri pirmoji paskleidė asmens garbę ir orumą žeminančią informaciją, negali būti laikomas tinkamu ir atkursiančiu asmens konstitucinę teisę. Lietuvos Respublikos ordinarinėje teisėje nėra tinkamo asmens konstitucinės orumo teisės atkūrimo mechanizmo³⁸.

Kita sąlyga - žinios neatitinka tikrovės. Nereikalaujama, kad duomenys visiškai atitiktų tikrovę. Kai paskleisti duomenys tik šiek tiek, ne iš esmės neatitinka tikrovės sąžiningai

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L. v. VŠĮ „Vermės“ leidykla, A. R., Nr. 3k-3-347/2011.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Lietuvos Respublikos valstybės, Klaipėdos rajono policijos komisariatas, Nr. 3K-3-183/2008.

³⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 19-138.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. UAB „Joneda“, Nr. 3k-3-113/2007.

³⁸ ŠINDEIKIS, A. Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2 (10), p. 154.

suklydus, galima pripažinti nesant asmens garbės ir orumo pažeidimo. Pažymėtina, jog Žurnalistų etikos kodeksas reikalauja, kad žurnalistas skelbtų tik patikrintą informaciją. Kita vertus, žurnalisto galimybės patikrinti informacijos tikrumą nėra beribės. Todėl laikomasi nuomonės, kad iš žurnalisto galima reikalauti sąžiningumo, bet ne visiško tikslumo³⁹. Paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, jeigu faktai tikrovėje neegzistavo, įvykiai klostėsi ne taip, kaip nurodoma, asmens poelgiai vertinami neadekvačiai vykusiems faktams⁴⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra pareiškęs, kad netgi tais atvejais, kai žinia neatitinka tikrovės, tačiau nenustatoma, jog ji būtų žeminančio pobūdžio, asmens garbė ir orumas nėra pažeidžiami, nėra visų 4 garbės ir orumo gynimo sąlygų⁴¹.

Paminėtina, kad duomenų neatitikties tikrovei faktui nustatyti neturi reikšmės neesminiai paskleistos informacijos netikslumai, jeigu jie neturėjo įtakos faktui egzistuoti (tarkim, netiksliai nustatytas laikas, vieta, kai kurios esminės aplinkybės, kitos nežymios klaidos ir pan.). apie asmenį paskelbtos žinios vertinamos pagal visą informaciją, visas faktines aplinkybes nulėmusias tos informacijos paskelbimą, o ne izoliuotai. Aiškinantis, ar duomenys atitinka tikrovę, būtina atsižvelgti į visas ginčo faktines aplinkybes, įvykusias tiek iki duomenų paskelbimo, tiek po jų paskelbimo. Kompleksiškas ginčo aplinkybių įvertinimas gali leisti daryti išvadą, kad konkrečios bylos aplinkybės pripažintinos pakankamu pagrindu laikyti paskelbtus duomenis teisingais, nors jie ir neabsoliučiai atitinka tikrovę, jeigu jų neabsoliutus atitikimas tikrovę pasireiškia tik neesminiais netikslumais, nulenta duomenis paskelbusio asmens sąžiningo suklydimo ar skubotumo⁴².

Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁴³, nustatant ar teiginiai atitinka tikrovę, būtina juos analizuoti visos turimo informacijos, straipsnio ir bylos faktinių aplinkybių kontekste. Asmens garbės ir orumo suabsoliutinimas ir teisių gynima, esant menkiausiam netikslumui, reikštų visuomenės teisės žinoti pažeidimą. Kaip, pabrėžė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1998 m. senato nutarimo⁴⁴ 8 punkte, žinių atitikimo tikrovę faktui nustatyti neturi reikšmės neesminiai paskleistos informacijos netikslumai, jeigu jie neturi įtakos faktui egzistuoti 9 pavyzdžiui, netiksliai nurodomas laikas, vietovė ir pan.).

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje G. T. v. UAB „Klaipėdos“ laikraščio redakcija, Nr. 3k-3-411/2007.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Z. O., A. O. v. UAB „Didelis plusas“, Nr. 3k-3-390/2008.

⁴² MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 264.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 13d. nutartis civilinėje byloje Z. Laureckas v. UAB „Sekundės laikraštis“, Nr. 3K-3-1348/2000.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl LR CK 7 ir 7 (prim) straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatumo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“.

Pažymėtina ir tai, kad jeigu faktiniai duomenys yra perteikti pavartojant literatūrinės vaizdingumo priemones, ne viena reikšmė vartojamus žodžius ar jų junginius, kurie gali būti suprantami ir teigiama, ir neigiama prasme, reikia įsitikinti, kad šių teiginių pavartojimo atveju buvo siekiama parodyti būtent neigiamą daikto ar reiškinio pusę, asmens savybę ar jį apibūdinantį dalyką. Kokia prasme yra pavartotas atitinkamas žodis ar jų junginys ir kokia prasmė suteikiama visam teksto turiniui, turi būti nustatoma atsižvelgiant į žodynuose ar kituose leidiniuose pateikiamas žodžių ar junginių reikšmes⁴⁵.

Ar paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys žemina asmens garbę ir orumą, yra fakto klausimas. Vien ta aplinkybė, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, dar nepatvirtina, jog pažeista asmens garbė ir orumas. Todėl tai, kad buvo pažeista garbė ir orumas, turi įrodyti ieškovas. Vertinant, ar duomenys žemina asmens garbę ir orumą, reikia vadovautis protingumo kriterijumi ir atsižvelgti ne tik į paties ieškovo nuomonę, bet ir į visuomenėje nusistovėjusius garbės ir orumo kriterijus, orientuojantis į protingo žmogaus, skiriančio įžeidimo ir pažeminimo jausmą nuo sveiko humoro, nors ir kandaus, jausmo. Teisė į garbę ir orumą taip nėra absoliuti, todėl būtina ieškoti protingo šių asmeninių neturtinių vertybių ir teisės skleisti informaciją ir reikšti nuomonę kompromiso⁴⁶.

Kitoje darbo dalyje plačiau bus nagrinėjami duomenų ir nuomonės atskyrimo ypatumai.

⁴⁵ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 265.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

II. DUOMENŲ IR NUOMONĖS ATSKYRIMAS IR JŲ VERTINIMAS NAGRINĖJANT GARBĖS IR ORUMO GYNIMO BYLAS

Ginant orumą ir garbę civilinėse bylose pirmaeilis dalykas yra duomenis (faktus) atskirti nuo nuomonės, nes asmens teisės CK 2.24 straipsnio ir Visuomenės informavimo įstatymo yra ginamos tik tada, kai yra paskelbti duomenys. Teismas negali įpareigoti paneigti nuomonę, nors ji būtų ir labai netikėta, nes būtų pažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis ir Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnis. Todėl vienas svarbiausių klausimų garbės ir orumo bylose – nuomonės ir duomenų atskyrimas.

Siekiant atskleisti pagrindinius kriterijus, pagal kuriuos duomenys atibojami nuo nuomonės, šioje darbo dalyje atskleidžiama duomenų ir nuomonės samprata ir pagrindiniai atibojimo kriterijai.

2.1. Duomenų (faktų) ir nuomonės sąvokos

Išanalizavus teismų praktiką garbės ir orumo bylose, nustatyta, kad CK 2.24 straipsnyje vartojamas terminas duomenys sprendžiant bylas vartojamas labai retai, jį pakeičiant terminu žinia, informacija, faktas.

Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į šių asmens garbės ir orumo pažeidimus tinkamiausias terminas yra informacija, nes jis yra kur kas platesnis nei duomenys, faktas ir kt. Informacija – tai apibendrinanti sąvoka, ji reiškia tiek paskiras žinias, perduodamas vienų žmonių kitiems, tiek tokių žinių, duomenų (nustatytų aplinkybių, faktų), nesvarbu koku klausimu, visumą.

Informacija gali būti tikra ar klaidinga, išgalvota, melaginga, netikra, t.y. neatitinkanti tikrovės. Tokia laikoma ir subjektyviai, vienpusiškai pateikiama informacija, kuri iškraipo arba nutyli įvykių, reiškinų sąsajas, priežastinius ryšius su kitais įvykiais ir reiškiniais (pvz., teigiama, jog asmuo tyčia nužudė žmogų, nutylint, kad jis tai padarė gindamasis nuo ginkluoto užpuoliko)⁴⁷. Informacijai taikomas patikros, įrodomumo (tiesos ir netiesos) kriterijus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad faktas – tai tikras, nepramanytas įvykis, dalykas, reiškinys. Duomenys – fakto turinį atskleidžianti informacija. Žinia – tai informacija apie faktus ir jų duomenis, t. y. reiškinius, dalykus, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. Žinia yra laikomas teiginys, kuriuo kas nors tvirtinama, konstatuojama, pasakoma ar pateikiama kaip objektyviai

⁴⁷ JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004, p. 74.

egzistuojantis dalykas. Tai reiškia, kad faktams ir duomenims taikomas tiesos kriterijus, jų egzistavimas gali būti patikrinamas įrodymais ir objektyviai nustatomas.

Paskelbtas faktas pagal savo pobūdį (būtent kaip tikras, nepramanytas įvykis, atsitikimas, reiškiny) gali žeminti žmogaus garbę ir orumą ir neatitikti tikrovės tik tuo atveju, kai toks faktas, kaip aptarta aukščiau, yra tarsi „išplėštas“ iš konteksto.

Visuomenės informavimo įstatymo 2 str. šios sąvokos apibrėžtos taip: žinia - visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas arba tikri (teisingi) duomenys; nuomonė - visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškima sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškraipant faktų ir duomenų⁴⁸.

Taigi, nuomonė – visuomenės informavimo priemonėse skelbiamos mintys, vertinimai bei pastabos apie reiškinius ar įvykius. Nuomonė - visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais, ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškima sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškreipiant faktų ir duomenų.

Nuomonės neprivalu įrodyti, bet ji turi remtis faktais ir būti reiškima etiškai. Nors nuomonei ir netaikomas patikros, įrodomumo kriterijus, ji negali remtis tikrovės neatitinkančiais faktais ar nepagrįstomis prielaidomis arba pagal savo pobūdį ir raiškos formą žeminti ar įžeisti kitą žmogų. Nuomonės specifinė atmaina gali būti laikomas ir komentaras – publicistinis straipsnis arba specialisto nuomonė, išdėstyta per radiją, televiziją, kritiškos pastabos apie ką nors⁴⁹.

Nė viena konstitucinė žmogaus teisė ar laisvė nėra absoliuti. Kiekviena teisė ir laisvė turi ribas, kurios nustatomos įstatymuose siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir teisėtus interesus. Teisė reikšti nuomonę taip pat nėra absoliuti. Šia teise, kaip ir kiekviena kita teise, negalima piktnaudžiauti, t. y. nuomonės reiškimo laisvės negalima panaudoti siekiant pažeminti kitą žmogų, pažeisti jo garbę ir orumą. Konvencijos 10 straipsnyje taip pat numatyta nuomonės reiškimo ribojimo galimybė įstatymu, jeigu tai būtina demokratinėje visuomenėje, siekiant užkirsti kelią kitų asmenų orumo pažeidimui ar siekiant apsaugoti jų kitas teises. Konstitucine prasme nuomonės,

⁴⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2011, nr. I-1418.

⁴⁹ JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004, p. 74.

kuria siekiama įžeisti kitą asmenį, pažeminti jo garbę ir orumą, reiškimas laikytinas piktnaudžiavimu teise, sukeliančiu civilinę atsakomybę. Kai nuomonės reiškimas iš esmės reiškia tam tikrų faktų išdėstymą ir toks nuomonės reiškimas pažeidžia kito asmens garbę ir orumą, tai asmuo, kurio garbė ir orumas pažeisti, turi teisę ginti savo pažeistas asmenines neturtines vertybes teismine tvarka⁵⁰.

2.2. Duomenų ir nuomonės atskyrimo kriterijai

Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą pabrėžė, kad žurnalistinė laisvė apima ir tam tikrą perdėjimo ar netgi provokacijos laipsnį⁵¹. Nėgana to, atskirais atvejais yra leistinas netgi įžeidžiančių žodžių viešųjų asmenų atžvilgiu vartojimas, ypač jeigu yra atsakoma į provokaciją. Pavyzdžiui, *Oberschlick v. Austria* (No. 2) byloje⁵² Austrijos Laisvės partijos lyderis Jorgas Haideris žurnalisto buvo įvardytas „idiotu“, atsakant į pirmojo pareiškimą, kad antrajame pasauliniame kare vokiečių kareiviai kovojo už taiką ir laisvę. Teismas nustatė, kad Haiderio kalba buvo provokacinio pobūdžio, todėl žodis „idiotas“ šiame kontekste nėra neproporcingas atsižvelgiant į pasipiktinimą, kurį sukėlė ta kalba⁵³.

Ši taisyklė buvo patvirtinta *De Haes and Gijssels v. Belgium* bylos sprendime⁵⁴. Teismas nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą dviejų žurnalistų atžvilgiu, kurie buvo nuteisti už keleto apeliacinio teismo teisėjų apšmeižimą. Teismas pabrėžė, kad: „žurnalistų laisvė reikšti savo nuomonę įtraukia ir galimą tam tikro laipsnio faktų perdėjimą (padidinimą) ar provokaciją ...“. Šios bylos pranešime Komisija pabrėžė, jog „...bendri interesai visuomenės debatuose, kurie turi rimtus tikslus, atsveria teisėtą tikslą ginti kitų asmenų reputaciją, nepaisant netgi to, kad šie debatai įtraukia įžeidžiančios ar grasinančios kalbos vartojimą ...“⁵⁵.

Teismas savo sprendimu suformulavo tris kriterijus, kuriais turi remtis spauda: ji privalo gerbti ir skelbti tiesą, nieko neįžeisti ir gerbti kiekvieno individo teisę į privataus gyvenimo apsaugą. Buvo konstatuota, kad visuomenė turi teisę dalyvauti diskusijose bei debatuose jai aktualiais klausimais. Be to, teismas konstatavo, jog žurnalistų teisė reikšti savo nuomonę apima

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje L. Kniukšta v. V. Žutauto leidybinė įmonė „Kriminalistika“ Nr. 3K-3-988/2001.

⁵¹ Pvz. žr. *Dalban v. Romania*. No. 28114/95 (1999), § 49.

⁵² *Oberschlick v. Austria* (No. 2). No. 20834/92 (1997).

⁵³ *Ibid.* § 31-34.

⁵⁴ *De Haes and Gijssels v. Belgium*. No. 19983/92 (1997).

⁵⁵ JOČIENĖ, D. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika. Vilniaus universitetas. Mokslo darbai. *Teisė*. 2001, Nr. 39, p. 5.

ir tam tikrą faktų hiperbolizavimą, jeigu tai nepažeidžia Konvencijos 10 str. 2 dalyje nustatytų šios teisės įgyvendinimo ribų⁵⁶.

Dar viena čia paminėtina byla – Thorgeir Thorgeirson v. Iceland⁵⁷. Islandų žurnalistas aprašė policijos brutalumo atvejus, panaudodamas aštrius epitetus nekonkrečių pareigūnų atžvilgiu. Išnagrinėjęs bylą, teismas pripažino, kad žurnalistui skirta nuobauda pažeidė jo teises reikšti nuomonę, nors ir pažymėjo, kad kiekvienas asmuo, netgi policijos pareigūnas, nepraranda teisės į privatumą, taigi žurnalistas, informuodamas visuomenę jai aktualiais klausimais, privalo atsižvelgti į nustatytas ribas⁵⁸.

Kaip matyti, EŽTT, atsižvelgdamas į svarbų laisvos žiniasklaidos vaidmenį informuoti visuomenę ir taip prisidėti prie demokratinės visuomenės raidos, yra linkęs ginti visuomenės informavimo priemonių laisvę netgi tais atvejais, kai reiškama ganėtinai aštri kritika ar paviešinami pakankamai asmeniškai faktai. Tiesa, tokia apsauga suteikiama tik tais atvejais, kai kalbama apie viešuosius asmenis (siaurąja prasme) ir pateikiama informacija, turinti visuomeninės svarbos.

Saviraiškos laisvė apima asmens laisvę skleisti informaciją įvairiomis formomis: žodžiu, raštu, vaizdais, garsais. Informacijos sklaidos požiūriu neabejotinai reikšmingiausią vietą demokratinėje visuomenėje užima visuomenės informavimo priemonės, kurių veiklos pagrindas yra laisvė skleisti visuomeninį interesą turinčią informaciją, kitaip tariant, visuomenės informavimo laisvė. Tad visuomenės informavimo laisvė laikytina viena iš saviraiškos laisvės, apimančios laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, dalių. Informavimo laisve naudojasi visos demokratinės valstybių žiniasklaidos priemonės, nepaisant jų įvairovės - priklausymo rimtosios ar bulvarinės žiniasklaidos grupėms, orientacijos į „naujieninę“ ar tiriamąją žurnalistiką, pasiekiamos auditorijos specifikos, technologinių informacijos sklaidos skirtumų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo požiūriu, siekiant tam tikrus teiginius priskirti konkrečiai kategorijai (faktų konstatavimui (žiniai) ar vertinamiesiems teiginiams (nuomonei)), būtina atsižvelgti į visą bylos aplinkybių kontekstą: teiginių formuluotes, jų pateikimo aplinkybes, formą ir būdą, ar pateiktas realios situacijos vertinimas, ar nuomonės pareiškimas be jokio faktinio pagrindo, ar vyko gyva diskusija, visuomeninė akcija, kurioms neabejotinai būdingas didesnis emocionalumo ir „perdėjimo“ laipsnis, ar informacija pateikta, pvz., mokslinio pobūdžio straipsnyje, ir kt. Skirtingai negu faktiniai teiginiai, vertinamieji (nuomonės) negali būti įrodomi, tačiau jiems taip pat neturi trūkti faktinio pagrindo. Dalyvaudamas viešoje

⁵⁶ ŽIOBIENĖ, E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos sklaidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai. *Jurisprudencija*, Nr. 30 (22), 2002, p. 95.

⁵⁷ Thorgeir Thorgeirson v. Iceland. No. 13778/88 (1992).

⁵⁸ MARTINONIENĖ, E. Lietuvos kriminalinės žurnalistikos veiklos ir teisėsaugos informacijos pateikimo žiniasklaidoje teisinis reglamentavimas visuomenės informavimo tobulinimo aspektu. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002.

diskusijoje dėl opios bendrojo intereso problemos, asmuo gali tikėtis tam tikro „perdėjimo, hiperbolizavimo ar provokacijos lygio“, kuris turėtų būti neišvengiamai toleruojamas demokratinėje visuomenėje⁵⁹.

2.2.1. Galimybė patikrinti informaciją

Duomenis, žinias galima atskirti nuo nuomonės pirmiausia pagal informacijos patikrinimo kriterijų. Kaip jau minėta, faktas – tai tikras, nepramanytas įvykis, dalykas, reiškinys, duomenys – fakto turinį atskleidžianti informacija, o žinia – tai informacija apie faktus ir jų duomenis, t. y. reiškinius, dalykus, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. Tai reiškia, kad faktams ir duomenims taikomas tiesos kriterijus, jų egzistavimas gali būti patikrinamas įrodymais ir objektyviai nustatomas. Žinia yra laikomas teiginys, kuriuo kas nors tvirtinama, konstatuojama, pasakoma ar pateikiama kaip objektyviai egzistuojantis dalykas.

Informacija apie faktus ir jų duomenis gali būti tikra arba klaidinga (netiksli), išgalvota, melaginga, netikra, t. y. neatitinkanti tikrovės. Tai reiškia, kad iš tikrųjų tokių faktų, aplinkybių, įvykių, reiškinių nebuvo arba būta kitokių⁶⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, jeigu faktai tikrovėje neegzistavo, įvykiai klostėsi ne taip, kaip nurodoma, asmens poelgiai vertinami neadekvačiai vykusiems faktams⁶¹.

Nustatant ar duomenys, žinia gali būti patikrinama labai svarbu nustatyti kokiame kontekste ir kokiais žodžiais duomenys, žinia ar nuomonė buvo išsakyta.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad tiriant ir vertinant informaciją, būtina atsižvelgti į bylos aplinkybių visetą, paskleistų teiginių kontekstą, jų formuluotes. Teismas yra nurodęs, kad, sprendžiant dėl paskleistų duomenų kaip žeminančių garbę ir orumą pobūdžio, turi būti analizuojamas visas straipsnio ar kalbos kontekstas, o ne atskiros (ginčijamos) pastraipos, sakiniai ar jų dalys⁶².

Pavyzdžiui, vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad byloje ginčijami teiginiai išsakyti kaip konkreti, kategoriška ir vienareikšmė informacija (išvada) apie tam tikru laikotarpiu vykusius įvykius. Tai rodo tokie ginčo teiginiuose pavartoti žodžiai ir jų junginiai,

⁵⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus bylose Hertel v. Switzerland, No. 25181/94, judgment of 25 August 1998, par. 46, Steel and Morris v. United Kingdom, No. 68416/01.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Š. v. E. J., Nr. 3K-3-507/2006; 2007 m. lapkričio 13 d., nutartis civilinėje byloje A. B. v. UAB „Šiaulių naujienos“, Nr. 3K-3-488/2007; 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 3K-3-106/2011.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Š. v. E. J., Nr. 3K-3-507/2006.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. IĮ „Uola“, Nr. 3K-3-667/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje R. M. v. UAB „Rejspa“, Lietuvos lenkų sąjunga, Nr. 3K-3-51/2009.

kaip „*buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla*“, „*vokiečių kariams buvo surengtos vaišės*“. Taigi, ar buvo „*įrengta laikina karo belaisvių stovykla*“ ir ar „*vokiečių kariams buvo surengtos vaišės*“, yra konstatuojamojo pobūdžio duomenys, kurie gali būti patikrinami tiesos požiūriu ir vertinami kaip faktai (žinia)⁶³.

Nuomonė – tai asmens subjektyvus faktinių duomenų vertinimas, požiūris, perduodamos mintys, idėjos bei pastabos apie duomenis, susijusius su tam tikrais įvykiais. Niekas negali pasakyti, kieno nuomonė yra teisinga, nes tai priklauso nuo vertinimo. Nors duomenys taip pat vertinami, tačiau jų vertinimo kriterijus yra objektyvus. Duomenų teisingumą ar neteisingumą galima įrodyti Civilinio proceso kodekso numatytais įrodymais. Nuomonei tiesos ir netiesos kriterijai negali būti taikomi, nes jos vertinimo kriterijus yra subjektyvus⁶⁴.

Tačiau nuomonė turi būti grindžiama tikrais, o ne išgalvotais ar prasimanytais duomenimis. Nors nuomonė yra subjektyvi, tačiau jos autorius privalo ją reikšti sąžiningai, nenukrypdamas nuo faktų ir duomenų bei etiškai.

Remdamiesi tuo, kas pasakyta galime teigti, jog pagrindinis skirtumas tarp išreikštos nuomonės ir paskleistos žinios yra tiesios kriterijaus taikymas žiniai ir nuomonės subjektyvumas. Tai atsispindi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš bylų nurodė, kad atsakovo T.Š. teiginiai: „*pas tuos žmones tik užeidavo, bet kur gali gyventi nežino, nes jis yra girtaujantis ir gali valkatauti. Dėl šių priežasčių minėto piliečio atvesdinti negalima*“ yra subjektyvūs teiginiai apie aplinkybes, dėl kurių ieškovas gali neturėti nuolatinės gyvenamosios vietos. Šios aplinkybės nėra pripažintos tikrais faktais, o yra pateikiamos tik kaip prielaidos, galinčios paaiškinti nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimo aplinkybes. Dėl to Kauno miesto Vyriausiojo policijos komisariato raštuose užfiksuota kito asmens išreikšta nuomonė neprivalo būti įvertinama kaip atitinkanti tikrovę, ši nuomonė buvo įrašyta cituojant tokios informacijos šaltinį (T.Š.), dėl to toks pasisakymas negali būti matuojamas kaip teisingas faktas. Tokia užfiksuota nuomonė negali įtikinti, kad yra rimta ir patikima. Taigi ieškovo nurodomai informacijai dėl aiškiai išreikšto subjektyvaus pobūdžio negali būti keliamas žinių atitikimo tikrovei kriterijus⁶⁵.

Autoriaus nuomone, šioje byloje teismai teisingai kvalifikavo atsakovo pasakytus teiginius, kuriuose aiškiai išreikštas subjektyvus elementas, kuris turėjo tam tikrą faktinį pagrindą, todėl negalime teigti, jog nuomonė yra visiškai nepagrįsta ir ja siekiama pažeisti asmens garbę ir orumą.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L. v. VŠĮ „Versmės“ leidykla, A. R., Nr. 3K-3-347/2011.

⁶⁴ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 263.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Lietuvos Respublikos valstybė, Klaipėdos rajono policijos komisariatas, Nr. 3K-3-183/2008.

2005 m. gruodžio 10 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad ieškinio pareiškime nurodytus teiginius („Seimo pirmininkas V. L. „Mažeikių naftos“ perdirbimo įmonė siūlė vertinti pagal tai, kiek sutarties su kompanija „Williams International“ pasirašymo dieną supirkimo punktuose kainuos metalo laužas“; „Buvo pripažinta, kad abiejų sutartį pasirašiusių šalių poreikius labiausiai atitinka <...> V. L. <...> atlikti naftos koncerno vertinimai“; „<...> užtikrino ir V. L. viešu pareiškimu <...> „Kai ateina apie 800 milijonų USD investicijos, tada objektą galima parduoti ir už vieną litą“), kurie taip buvo paskelbti laikraštyje, tiek pirmosios, tiek ir apeliacinės instancijos teismai nepripažino ieškovo garbę ir orumą žeminančia informacija. Teismas padarė išvadą, kad tie teiginiai vertintini kaip kreipimosi autorių nuomonė, kurią jie susidarė iš ieškovų pasisakymų, cituotų ir spausdintų laikraščiuose bei viešuose pasisakymuose apie AB „Mažeikių nafta“ vertę, apie tai, kad ją parduoti galima už nedidelę sumą, jeigu bus investuojamos į šios įmonės rekonstrukciją didelės investicijos, kad tos įmonės vertė tolygi metalo laužui⁶⁶. Matome, kad teismai įvertinę byloje surinktus įrodymus, padarė pagrįstą išvadą priskirdami minėtus teiginius nuomonei.

Tiesos kriterijus pripažįstamas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Pasak šio Teismo, esminis skirtumas, atribojantis laisvę netrukdomai laikytis savo nuomonės nuo kitų dviejų saviraiškos laisvės elementų yra tai, jog nuomonės atžvilgiu nėra taikomas tiesos kriterijus. *Lingens v. Austria* bylos sprendime Teismas pabrėžė, kad egzistuoja skirtumas tarp „faktų“ ir „nuomonių“ (angl. *value-judgments*) ir nurodė, kad tiesos kriterijus nuomonių atžvilgiu negali būti taikomas. Anot EŽTT, pareiškėjo Lingenso reakcija į Austrijos kancelerio politinį elgesį greičiausiai buvo tik nuomonė, todėl ji negali būti įrodinėjama, užtenka tik to, kad ji būtų pareiškiama sąžiningai⁶⁷.

Europos žmogaus teisių teismas, motyvuodamas vienokios ar kitokios visuomenės informavimo priemonėje paskleistos informacijos priskyrimą faktams, dažniausiai pažymi, jog tokią informaciją galima parodyti egzistuojant, t.y. galima įrodyti jos realumą, tuo tarpu priskiriant informaciją nuomonei, paprastai akcentuojamas vertinamasis teiginių pobūdis. Pavyzdžiui, jau minėtoje byloje *Grinberg v. Russia* Europos žmogaus teisių teismas nagrinėjo atvejį, kai nacionaliniai teismai reikalavo įrodyti, jog asmuo, apie kurį žiniasklaidos priemonėje paskleista informacija, iš tiesų „neturi nei gėdos, nei sąžinės“. Europos žmogaus teisių teismas tokį teiginį įvardijo kaip akivaizdžiausią nuomonės pavyzdį, akcentuodamas tokio teiginio esmę — žurnalisto subjektyvų to asmens elgesio vertinimą⁶⁸. Visgi Europos žmogaus teisių teismas

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. UAB (duomenys neskelbtini), Nr. 3k-3-42/2005.

⁶⁷ *Lingens v. Austria*, No. 9815/82 (1986), § 46.

⁶⁸ *Case of Grinberg v. Russia*, No.23472/03, judgment 21 July 2005, § 31 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.echr.coe.int>>.

pripažįsta, kad teiginių priskyrimas nuomonei ar faktams tais atvejais, kai neargumentuotų teiginių turinys susijęs su trečiosios šalies elgesiu, esti kompliktuotas⁶⁹.

Reiškiant nuomonę, kuri iš esmės yra subjektyvus reiškinis vertinimas, neišvengiamai susiduriama su tos nuomonės pagrįstumo klausimu, o tai savo ruožtu reiškia ir tam tikro objektyvumo laipsnio poreikį. Kalbant apie teisingumo kriterijų, paminėtina Europos žmogaus teisių teismo nuostata, kad „kokybiška“ nuomonė turi turėti pakankamą faktinį pagrindą. Tai aktualu, kai žurnalistai, norėdami išreikšti savo poziciją tam tikrų politinio ar visuomeninio gyvenimo reiškinis atžvilgiu, kritikos objektu pasirenka konkrečius asmenis, nurodo konkrečius jų vardus, pavardes bei pareigas. Viena vertus, Europos Žmogaus Teisių Teismas sutinka, kad žurnalistikoje yra įprasta ir normalu bendros problemos iliustravimui pasitelkti konkrečius pavyzdžius⁷⁰. Kita vertus, Teismas ginčytinose situacijose visada kelia klausimą, ar tam, kad žurnalistas vienu ar kitu atveju galėtų išprovokuoti diskusiją visuomeninį interesą turinčia tema, buvo būtina naudoti konkretaus žmogaus pavyzdį. Naudodami konkretų pavyzdį, žurnalistai priversti laviruoti tarp labai slidžios fakto ir nuomonės skirtumo ribos, neišvengiamai susidurdami ir su faktinio pagrindo pakankamumo klausimu. Tokiu atveju aktuali gali būti tiek paties fakto įrodymo problema, tiek ir faktinio pagrindo pakankamumo įrodymo problema. Kitaip tariant, kilus ginčui dėl konkretaus asmens kritikos, žurnalistui gali neužtekti nurodyti realias aplinkybes, kurių buvimas galėtų pateisinti tam tikros nuomonės pagrįstumą. Žurnalistui gali tekti pateikti ir neginčijamus fakto buvimo įrodymus.

Šiuo požiūriu kaip pavyzdys yra byla Pedersen and Baadsgaard v. Denmark, kurioje Teismo priimtas sprendimas buvo prieštaringai vertinamas pačių Europos žmogaus teisių teismo teisėjų. Pagrindinis Teismo argumentas, nulėmęs sprendimą, pateisinantį žiniasklaidos laisvės varžymą, buvo pakankamo faktinio pagrindo žurnalistų išreikštai nuomonei trūkumas⁷¹. Europos žmogaus teisių teismas laikėsi nuomonės, jog tam, kad policijos biuro vadovas galėtų būti žurnalistų apkaltintas sąmoningu įrodymų nusiėpimu baudžiamojoje byloje, nepakako fakto, jog policijos biuras nesilaikė specialiaame įstatyme, reglamentuojančiame policijos biuro veiksmus, numatytų nuostatų.

Pasak D. Jočienės, Konvencijos 10 str. skiria „informaciją“ ir „idėjas“ ir nustato, kad 10 str. nėra skirtas vien patikrintiems, faktiniams duomenims. Anot jos šis straipsnis apima nuomonę, kritiką, netgi tam tikras spekuliacijas, todėl argumentas, kad 10 str. gina tik „teisingą“

⁶⁹ Case of Cumpana and Mazare v. Romania [interaktyvus] (Application No.33348/96, judgment 17 December 2004, § 99). Prieiga per internetą: <<http://www.echr.coe.int>>.

⁷⁰ Case of Selisto v. Finland [interaktyvus] (Application No.56767/00, judgment 16 November 2004, § 52). Prieiga per internetą: <<http://www.echr.coe.int>>.

⁷¹ Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark [interaktyvus] (Application No.49017/99, judgment 17 December 2004, § 92). Prieiga per internetą: <<http://www.echr.coe.int>>.

(angl. *true*) informaciją, nėra pagrįstas⁷². Taigi niekas negali būti baudžiamas už nuomonę, netgi ir neatitinkančią faktų, jeigu ji buvo pareikšta sąžiningai.

Tuo pačiu reikia pažymėti, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje konstatuota, jog iš esmės nėra nesuderinama su Konvencijos 10 straipsniu situacija, kai difamacijos bylose atsakovui tenka įrodinėjimo pareiga įrodyti difamacinių teiginių atitiktį tikrovei (duomenų neatitikties tikrovei prezumpcija); atsakovui turi būti suteikta reali galimybė tai padaryti⁷³. Svarbu, kad teismai atsakovo pateiktus įrodymus nagrinėtų labai atsargiai, taip, kad atsakovui netaptų neįmanoma pasinaudoti „tiesos gynyba“. Atitinkamai Kasabova byloje Teismui buvo nepriimtina tai, kad apeliacinės instancijos teismas pripažino, jog vienintelis kelias patvirtinti teiginį, jog kažkas padarė nusikaltimą, buvo reikalavimas įrodyti, kad jis arba ji buvo dėl to nuteistas⁷⁴.

Nors apkaltinamasis nuosprendis iš esmės prilygsta nenuginčijamam įrodymui, kad asmuo įvykdė nusikaltimą, tokiu būdu apriboti teiginių apie nusikalstamą elgesį įrodinėjimo būdą šmeižto byloje yra aiškiai nepagrįsta, net jeigu reikalaujama (pagal Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį) atsižvelgti į tokio asmens nekaltumo prezumpciją. Tvirtinimai (kaltinimai) spaudoje negali būti lygiaverčiai prilyginami kaltinimams baudžiamajam procese. Teismai, nagrinėjantys šmeižto bylą, taip pat negali tikėtis iš atsakovų prokurorų elgesio ar daryti jų likimą priklausomą nuo to, ar baudžiamojo persekiojimo institucijos nusprendžia palaikyti kaltinimus, ar pajėgia užtikrinti asmens, prieš kuriuos atsakovai pateikė teiginius spaudoje, nuteisimą. Situacijose, kai yra pateikiami faktinio pobūdžio teiginiai ir nepakankamai įrodymų jiems pagrįsti ir žurnalistas diskutuoja apie „tikrą“ viešąjį visuomeninį interesą, patikrinimas, ar žurnalistas elgėsi profesionaliai ir sąžiningai, tampa pirmaeilio dalyku. Vertinant sąžiningumą, reikšmės gali turėti įvairios aplinkybės – žurnalistinio tyrimo pakankamumas skleidžiamiems teiginiams pagrįsti (kuo rimtesni kaltinimai, tuo nuodugnesnis tyrimas turėtų būti atliekamas; taip pat svarbus teiginių pobūdis, pvz., Teismas yra pripažinęs, kad teiginius dėl korupcijos itin sunku tiesiogiai pagrįsti), šaltinių patikimumo įvertinimas, kitos šalies pozicijos pateikimas ir pan. Europos Žmogaus Teisių Teismui, kaip ir nacionaliniams teismams, labai reikšmingas viešoje diskusijoje iškelto klausimo, paskleistos informacijos pobūdis (faktinis teiginys ar nuomonė, difamacijos laipsnis ir pobūdis), diskusijos pobūdis (gyvai vykusio diskusija, straipsnis ar pan.), „dviejų

⁷² JOČIENĖ, D. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika. Vilniaus universitetas. Mokslo darbai, *Teisė*. 2001, Nr. 39, p. 3.

⁷³ žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai byloje Kasabova v. Bulgaria, No. 22385/03, 19 April 2011, par. 58-62; *McVicar v. United Kingdom*, No. 46311/99, § 83-87, ECHR 2002-III; *Steel and Morris v. the United Kingdom*, No. 68416/01, §§ 93-95, ECHR 2005-II.

⁷⁴ žr., Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai byloje Kasabova v. Bulgaria, par. 62; *Flux v. Moldova* (no. 6), No. 22824/04, §11 and 31, 29 July 2008.

nuomonių“ dėl klausimo pateikimo faktas, pastangos skleidžiamos informacijos patikimumui patikrinti ir pan.

Pažymėtina, kad dėl saviraiškos laisvės bei asmens garbės ir orumo gynimo kolizijos sprendimo supaprastinimo teismai dažnai įklimpsta į sunkiai išsprendžiamą nuomonių ir žinių atskyrimo problemą. Vieni teismai asmens garbę ir orumą pažeidžiančius teiginius priskiria nuomonėms, kiti žinioms (faktams ir duomenims). Skiriamos net lingvistinės ekspertizės siekiant įvertinti pateiktą informaciją. Lingvistinės ekspertizių skyrimo tikslingumas abejotinas, nes jos šios problemos išspręsti nepadeda. Viena bylos šalis pateikia lingvistinę ekspertizę, liudijančią, kad paskleista žinia, o kita šalis, kad pareikšta nuomonė⁷⁵.

Reikia konstatuoti, kad daugeliu asmens garbę bei orumą žeminančių žinių paskleidimo atvejų pranešime yra tiek žinių, tiek nuomonių, ir jas atskirti yra sudėtinga arba apskritai neįmanoma. Tokiu atveju reikėtų taikyti kitą testą, kuris gali padėti išspręsti dviejų konstitucinių vertybių – asmens garbės ir orumo bei saviraiškos laisvės – kolizijos derinimo problemas.

Paminėtina, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką⁷⁶ nuomonė – asmens subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas, požiūris, perduodamos mintys, idėjos bei pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais.

Taigi, iš šio nuomonės apibrėžimo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos galima daryti išvadą, kad nuomonei tiesos kriterijus netaikomas, bet ji turi remtis tikrais faktais. Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas gana griežtai reikalauja nuomonę grįsti faktais, nors tokia nuostata nėra įtvirtinta nei VII, nei LR CK. Teismas patvirtina, kad nuomonės yra subjektyvios, tačiau jų autorius privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ar duomenų. Teismas, atribodamas žinią nuo nuomonės, turi analizuoti visą straipsnio ar kalbos kontekstą, pasisakymo aplinkybes, sakinio konstrukciją ir kt. Išvada, ar paskelbta nuomonė, ar informacija apie tam tikrą faktą, gali būti padaryta tik ištyrus ir įvertinus visas konkrečios bylos aplinkybes.

Teismas negali įpareigoti paneigti nuomonę ar atlyginti žalą už išsakytą nuomonę, net jeigu ji būtų šokiruojanti ar kelianti nerimą, nes taip būtų pažeistas Konstitucijos 25 straipsnis bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis, įtvirtinantys asmens teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Kai asmuo, išreikšdamas nuomonę apie

⁷⁵ ŠINDEIKIS, A. Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2 (10), p. 143.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl LR CK 7 ir 7 (prim) straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatumo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“.

įvykius, reiškinius, poelgius ir kt., paskelbia naujas žinias, žeminančias asmens garbę ir orumą ir neatitinkančias tikrovės, asmens teisės yra ginamos kaip ir žinios paskleidimo atveju⁷⁷.

Paminėtina ir tai, kad 2009 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakeitė savo praktiką viešųjų asmenų garbės ir orumo gynimo bylose ir sukūrė precedentą, kai viešiesiems asmenims ginant savo garbę ir orumą nebesvarbus žinių (faktų ir duomenų) ir nuomonių atskyrimas. Visuomenėje vykstant diskusijai viešojo intereso klausimais, kai valstybės pareigūnai ir žurnalistai turėtų naudotis plačia laisve kritikuoti valdžios veiksmus, net kai pateikiamais teiginiais gali trūkti aiškaus faktinio pagrindo, vis labiau ne toks svarbus tampa faktinių ir vertinamųjų teiginių (žinios ir nuomonės) skirtumas. Tokiu teismų precedentu viešųjų asmenų bylose pabrėžiamas plačios diskusijos demokratinėje visuomenėje viešojo intereso klausimais būtinumas. Toks precedentas įpareigoja teismus sprendžiant viešųjų asmenų garbės ir orumo bei saviraiškos laisvės kolizijos bylas atskleisti platų viešojo intereso turinį prieš balansuojančias konstitucines vertybes.

Apibendrinant darytina išvada, kad faktų buvimas gali būti pagrindžiamas objektyviais duomenimis, jai taikomas tiesos kriterijus, o vertinamųjų teiginių teisingumui nustatyti netaikomas tiesos kriterijus, nes nuomonė yra asmens subjektyvus tam tikro fakto supratimas, asmens požiūris, įsitikinimai, bet nuomonė turi remtis tikrais faktais. Žurnalistai privalo veikti sąžiningai, pateikti tikslią ir patikimą informaciją, laikydamiesi žurnalistinės etikos reikalavimų. Atsakovui turi būti suteikta reali galimybė įrodyti duomenų teisingumą, o jeigu jų praktiškai neįmanoma patikrinti dėl fakto sudėtingumo, į tai turi būti atsižvelgiama sprendžiant bylą.

2.2.2. Teiginių kategoriškumas, pasakymo tikslai ir aplinkybės

Europos Žmogaus Teisių Teismo požiūriu, siekiant tam tikrus teiginius priskirti konkrečiai kategorijai (faktų konstatavimui (žiniai) ar vertinamiesiems teiginiais (nuomonei)), būtina atsižvelgti į visą bylos aplinkybių kontekstą: teiginių formuluotes, jų pateikimo aplinkybes, formą ir būdą, ar pateiktas realios situacijos vertinimas, ar nuomonės pareiškimas be jokio faktinio pagrindo, ar vyko gyva diskusija, visuomeninė akcija, kurioms neabejotinai būdingas didesnis emocionalumo ir „perdėjimo“ laipsnis, ar informacija pateikta, pvz., mokslinio pobūdžio straipsnyje, ir kt. Skirtingai negu faktiniai teiginiai, vertinamieji (nuomonės) negali būti įrodomi, tačiau jiems taip pat neturi trūkti faktinio pagrindo. Dalyvaudamas viešojoje diskusijoje dėl opios bendrojo intereso problemos, asmuo gali tikėtis tam tikro „perdėjimo,

⁷⁷ ŠINDEIKIS, A. Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2 (10), p. 143.

hiperbolizavimo ar provokacijos lygio“, kuris turėtų būti neišvengiamai toleruojamas demokratinėje visuomenėje⁷⁸.

Panašios nuomonė laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris yra išaiškinęs, kad tai, ar publikacijoje yra paskleisti duomenys ar paskelbta nuomonė, kritika ar kitoks subjektyvus požiūris, turi būti vertinama konkrečioje byloje ir yra fakto klausimas. Reikia įvertinti, ar tai žinia ar nuomonė, kritika ar kitoks subjektyvaus požiūrio išreiškimas, kuriam tiesos ir tikrumo kriterijus netaikomas. Žinia yra laikomas teiginys, kuriuo kas nors yra tvirtinama, pasakoma ar pateikiama kaip objektyviai egzistuojantis dalykas. Gali turėti reikšmės pasisakymo aplinkybės ir tikslai. Teismas įvertina, ar teiginiai kategoriški, ar jais tik iškeliami klausimai ir siekiama atkreipti dėmesį į aktualią problemą, pareiškiamas autoriaus susirūpinimas svarbiu klausimu. Apie tai galima spręsti iš to, ar sakiniai suformuluoti kaip teigimas ar kaip pasiūlymas, dvejonė, klausimas ar dar kitokia forma. Jeigu teiginiai išdėstomi su abejonėmis, nuorodomis, kad tai autoriaus manymas ar nuomonė, arba klausiamąja forma, tai gali būti daroma išvada, jog yra pateiktas asmens subjektyvus požiūris į faktus, žinias ar informaciją, o ne žinia. Vertinant, ar pareikšti su pagrindiniu faktu susiję duomenys yra nauja informacija, ar pagrindinį faktą apibūdinanti nuomonė, išreiškianti požiūrį į faktą, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, ar pagrindinis faktas yra vienareikšmiškai aiškus. Jeigu faktas yra pakankamai aiškus, kad nesąžininga būtų jį traktuoti kitaip, tai pateikti duomenys dėl jo vertinimo kitokia prasme galėtų būti pripažinti nauju faktu. Jeigu pradinis faktas nėra visiškai aiškus, o gali būti įvairiai interpretuojamas, tai teigiamo ar neigiamo turinio interpretacija gali būti vertinama kaip asmeniui palanki arba nepalanki nuomonė ar subjektyvus įspūdis⁷⁹.

Vienoje iš bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad byloje nustatyta, kad atsakovo UAB „Tele-3“ 2009 m. gruodžio 10 d. TV3 televizijos žiniose visuomenė buvo informuota apie tai, jog atsakovas Lietuvos radijo ir televizijos asociacija Lietuvos Respublikos vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai pateikė skundą dėl galimo ieškovo TEO LT, AB padaryto Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo pažeidimo. Informuojant apie nurodytą faktą, žinių reportaže viešai buvo paskleistas toks teiginys: *„Asociacijos narių nuomone, <...> TEO LT, AB generalinio direktoriaus pavaduotojas N. I., teikdamas pasiūlymus Vyriausybei bei aktyviai dalyvaudamas Kultūros ministerijos posėdžiuose, kuriuose buvo svarstomi bendrovei reikalingi teisės aktai, pažeidė įstatymus“*. Žinių reportaže pasisakė atsakovo Lietuvos radijo ir televizijos asociacijos atstovas atsakovas S. B., kuris viešai paskleidė

⁷⁸ Judgment of 25 August 1998, par. 46, Steel and Morris v. United Kingdom, No. 68416/01.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje R. Čeponis v. „Žeimenos krantai“, Nr. 3K-3-1349/2002; 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje G. T. v. UAB „Klaipėdos“ laikraščio redakcija, Nr. 3K-3-411/2007; 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Birių krovinių terminalas“ v. UAB „Ekstra“, Nr. 3K-3-100/2009; 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „NEO GROUP“ v. S. G., Nr. 3K-3-441/2010.

tokį teiginį: „TEO LT, AB generalinio direktoriaus pavaduotojas ponas I. dalyvaudavo posėdžiuose ir pateikdavo dokumentus, kuriuose buvo aiškiai suformuluota, kaip turi būti keičiami įstatymai, tai mes manome, kad tai yra nesąžiningi veiksmai ir kad rinkos dalyviai, ypač monopolistai, turėtų ypač kruopščiai ir atidžiai žiūrėti įstatymus ir nepažeidinėti jų, siekdami sau palankių sprendimų“. Aukščiausiojo Teismo vertinimu, TV3 televizijos žinių reportažo metu atsakovų paskleisti teiginiai – „<...> pažeidė įstatymus <...>“; „<...> tai yra nesąžiningi veiksmai ir kad rinkos dalyviai, ypač monopolistai, turėtų ypač kruopščiai ir atidžiai žiūrėti įstatymus ir nepažeidinėti jų, siekdami sau palankių sprendimų <...>“, kurie yra paskleisti su nuorodomis, kad tai atsakovo Lietuvos radijo ir televizijos asociacijos nuomonė bei manymas, – laikytini nuomone. Teismas pažymėjo, kad šios bylos atveju saviraiškos laisvė neturi būti ribojama, todėl nėra pagrindo taikyti atsakovams atsakomybę. Šią išvadą taip pat pagrindžia ir tai, kad inicijuota visuomenei svarbi diskusija bendrojo intereso klausimu – sąžininga monopolisto pozicijas užimančios bendrovės atstovų veikla svarstant įstatymus; nuomonei netrūko faktinio pagrindo ir nenustatyta akivaizdžių jos nesąžiningumo požymių – Vyriausiosios tarnybinės etikos komisija jau buvo pradėjusi tyrimą dėl tariamai neteisėtų kasatoriaus veiksmų; tokia pati informacija jau buvo paskleista ir kitose priemonėse; žinių reportaže buvo pateikta ir ieškovo pozicija⁸⁰.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje pateikiama daug nuomonės ir žinios atskyrimo būdų. Tai turi būti sprendžiama iš visos publikacijos turinio, konteksto, tikslo, kryptingumo, pavartotų meninės išraiškos formų, sakinių konstrukcijos. Gali turėti reikšmės pasisakymo aplinkybės ir tikslai. Teismas turi įvertinti, ar teiginiai kategoriški, ar jais tik iškeliami klausimai ir siekiama atkreipti dėmesį į aktualią problemą, pareiškiamas autoriaus susirūpinimas svarbiu klausimu. Nuomones ir faktus galima atskirti nustatant, ar sakiniai suformuluoti kaip teigimas, ar kaip pasiūlymas, dvejonė, klausimas, ar dar kitokia forma. Tuo atveju, kai teiginiai išdėstomi su abejonėmis, su nuorodomis, kad tai autoriaus manymas ar nuomonė, arba klausiamąja forma, tai gali būti daroma išvada, jog yra pateiktas asmens subjektyvus požiūris į faktus, o ne žinia. Nustatyti teisinį faktą, ar paskelbta nuomonė, ar žinia, galima tik ištyrus visas bylos aplinkybes⁸¹.

Paminėtina, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis byloje, kurioje ieškovas UAB „Birių krovinių terminalas“ ginčijo atsakovo UAB „Ekstra“ žurnalo išspausdintus teiginius: „*Įtariama pinigų plovimu*“; „*Ekstros*“ šaltinių teigimu, *įtariama, jog per BKT galėjo būti išplauta apie devynis milijonus litų*“. Teismas nurodė, kad nagrinėjant saviraiškos laisvės apribojimo aspektus, teismui svarbus paskleistos informacijos pobūdis. Skirtingai negu faktiniai

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje AB TEO LT v. UAB „Tele-3“, Nr. 3K-3-32/2012.

⁸¹ ŠINDEIKIS, A. Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2 (10), p. 131.

teiginiai, vertinamieji (nuomonės) negali teiginius priskirti konkrečiai kategorijai (faktų konstatavimui ar vertinamiesiems teiginiams), būtina atsižvelgti į bylos kontekstą (teiginių formuluotes, jų pakleidimo aplinkybes, pateiktą realaus elgesio vertinimą ar nuomonės pareiškimą be jokio faktinio pagrindo ir kt.). Šioje byloje aptariama vieša diskusija turi visuomeninę reikšmę dėl to, kad joje aptariamai klausimai yra susiję su šaliai strategiškai svarbiu objektu - jūrų uostu ir jo veikla. Teisėjų kolegija pritarė teismų padarytai išvadai, kad ginčijamuose teiginiuose pavartoti žodžiai („įtaria, įtariama“) leidžia teigti, kad jais yra keliamos abejonės, pareiškiamas autoriaus susirūpinimas dėl galimos atsakovo veiklos strategijos, teiginiai pateikti kaip spėjimas, pasireiškiantis autoriaus ar kitų asmenų išsakyta nuomone, o ne duomenų paskleidimu⁸².

Galima teigti, jog Aukščiausiasis Teismas dar labiau išplėtė nuomonės reiškimo laisvę tai atvejais, kai siekiama visuomenę informuoti apie klausimus turinčius visuomeninę reikšmę. Autoriaus nuomone, nors ir tais atvejais, kai aštria nuomone siekiama palaikyti visuomeninę diskusiją, jai turi netrūkti faktinio pagrindo. Tai atsispindi ir naujausioje EŽTT praktikoje. Byloje *Alithia Publishing company ltd & Constantinides v. Cyprus* Teismas nurodė, kad turi būti skirtingai traktuojami skleidžiami faktai ir nuomonės, nes faktų egzistavimas gali būti patikrinamas, o nuomonių teisingumas nėra įrodinėjamas. Tačiau net ir tuo atveju, jei pareiškimai priskiriami nuomonėms, turi būti pakankamai faktų tas nuomones pagrįsti⁸³.

A. Šindeikis nurodo, kad Lietuvos teismų sprendimų motyvuose nėra gilinamasi, ar paskleista nuomonė buvo grindžiama faktais. Bylose dalyvaujant viešiesiems asmenims dažnai į tai teismas nekreipia dėmesio tiesiog pasisakydamas, kad diskusija vyksta svarbiais, viešąjį interesą sudarančiais klausimais, ir nuomonės reiškimo būdas nėra aptariamas⁸⁴.

Autorius mano, kad tokia nuomonė nepagrįsta. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 7 d. nutartį, kurioje Teismas konstatavo, jog teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad, sprendžiant apie pasleistos informacijos pobūdį, šią informaciją būtina analizuoti atsižvelgiant į visą straipsnio kontekstą. Ar žiniasklaidos ir žurnalisto veikla buvo sąžininga, gali būti nustatyta tik pagal publikacijos rengimo veiklą ir visą publikaciją, t.y. pagal visų įvykių kontekstą, bet ne vieną sakinį ar vieno sakinio dalį. Nagrinėjamoje byloje teismai, pagrįstai pripažino, jog straipsnyje „Linavoje“ - milijoninė šveicariškų frankų afėra“ dėl atlikto išsamaus žurnalistinio tyrimo pateikta susiformavusi nuomonė apie nacionalinės vežėjų asociacijos „Linava“ santykius su tarptautine vežėjų sąjunga

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Birių krovinių terminalas“ v. UAB „Ekstra“, Nr. 3K-3-100/2009.

⁸³ Judgement of 22 May 2008 *Alithia Publishing company ltd & Constantinides v. Cyprus*, No. 17550/03.

⁸⁴ ŠINDEIKIS, A. Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2 (10), p. 131.

IRU, susiklosčiusius TIR knygelių naudojimo srityje. Straipsnio autorius, formuodamas nuomonę apie TIR knygelių naudojimą, kurią vėliau išdėstė aptariamame straipsnyje, bendravo ne tik su nacionalinės vežėjų asociacijos „Linava“ atstovais, bet ir su analogiškų darinių Latvijoje ir Estijoje, aiškinosi ir dėl teisinės bazės, reglamentuojančios minėtą sritį. Vadinas, teismams buvo pagrindas nustatyti, kad straipsnio autorius, pateikdamas straipsnyje atlikto žurnalistinio tyrimo išvadas, nepiktnaudžiavo savo nuomone, reikšmingas aplinkybes aprašė nešališkai, išklauses suinteresuotų asmenų bei kitų problemą žinančių ir galinčių žinoti asmenų nuomones. Dėl to buvo pagrindas pripažinti, kad atsakovo veiksmai, paskelbiant informaciją apie ieškovo, ieškovo veiklą ir su ieškovo veikla susijusias aplinkybes, svarstant viešai spaudos leidinyje, yra sąžiningi, nepažeidžiantys ieškovo teisių, neperžiangiantys Konstitucijos 25 straipsnio nustatytų teisės skleisti informaciją ribų⁸⁵.

Apibendrinant darytina išvada, kad dažnai informacijos sraute žinių ir nuomonių atskyrimas yra sunkiai įgyvendinamas, nes skleidžiamoje informacijoje yra tiek žinių, tiek nuomonių elementų. Nuomonę nuo duomenų (faktų) galima atskirti pagal jos pateikimą, tikslą ir t.t. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi tikrinti ar teiginiai kategoriškai, ar jais tik iškeliama klausimai ir siekiama atkreipti dėmesį į aktualią problemą, pareiškiamas autoriaus susirūpinimas svarbiu klausimu. Apie tai galima spręsti iš to, ar sakiniai suformuluoti kaip teigimas ar kaip pasiūlymas, dvejonė, klausimas ar dar kitokia forma. Jeigu teiginiai išdėstomi su abejonėmis, nuorodomis, kad tai autoriaus manymas ar nuomonė, arba klausiamąja forma, tai gali būti daroma išvada, jog yra pateiktas asmens subjektyvus požiūris į faktus, žinias ar informaciją, o ne žinia. Vertinant, ar pareikšti su pagrindiniu faktu susiję duomenys yra nauja informacija, ar pagrindinį faktą apibūdinanti nuomonė, išreiškianti požiūrį į faktą, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, ar pagrindinis faktas yra vienareikšmiškai aiškus. Jeigu faktas yra pakankamai aiškus, kad nesąžininga būtų jį traktuoti kitaip, tai pateikti duomenys dėl jo vertinimo kitokia prasme galėtų būti pripažinti nauju faktu. Jeigu pradinis faktas nėra visiškai aiškus, o gali būti įvairiai interpretuojamas, tai teigiamo ar neigiamo turinio interpretacija gali būti vertinama kaip asmeniui palanki arba nepalanki nuomonė ar subjektyvus įspūdis.

2.3. Duomenų (faktų) ir nuomonės vertinimas nagrinėjant garbės ir orumo bylas

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 7d. nutartis civilinėje byloje LNVA „Linava“ v. UAB „Spaudos elementai“, Nr. 3k-3-541/2005.

L. Meškauskaitė nurodo, jog duomenų neatitiktis tikrovei faktui nustatyti neturi reikšmės neesminiai paskleistos informacijos netikslumai, jeigu jie neturėjo įtakos faktui egzistuoti (tarkim, netiksliai nurodytas laikas, vieta, kai kurios neesminės aplinkybės, kitos nežymios klaidos ir pan.) Apie asmenį paskelbtos žinios vertintinos pagal visą informaciją, o ne izoliuotai. Aiškinantys, ar duomenys atitinka tikrovę, būtina atsižvelgti į visas ginčo faktines aplinkybes, įvykusias tiek iki duomenų paskelbimo, tiek po jų paskelbimo. Kompleksiškas ginčo aplinkybių įvertinimas gali leisti daryti išvadą, kad konkrečios bylos aplinkybės pripažintinos pakankamu pagrindu laikyti paskelbtus duomenis teisingais, nors jie ir neabsoliučiai atitinka tikrovę, jeigu jų neabsoliutus atitikimas tikrovei pasireiškia tik neesminiais netikslumais, nulemtais duomenis paskelbusio asmens sąžiningo suklydimo ar skubotumo⁸⁶.

Taigi, informacija apie faktus ir jų duomenis gali būti tikra arba klaidinga (netiksli), išgalvota, melaginga, netikra, t. y. neatitinkanti tikrovės. Tai reiškia, kad iš tikrųjų tokių faktų, aplinkybių, įvykių, reiškinų nebuvo arba būta kitokių.

Pateikiamiems teiginiams, juolab apie privatų asmenį, negali trūkti aiškaus ir objektyvaus faktinio pagrindo, juose esantys duomenys privalo būti neiškraipyti, galbūt ne visiškai tikslūs, tačiau paskelbti prieš tai ėmusis visų įmanomų priemonių skelbiamų žinių (faktų ir duomenų) tikrumui (jų atitikčiai tikrovei) patikrinti. Duomenis paskleidusiam asmeniui padarius viską, ką tokioje situacijoje būtų padaręs sąžiningas duomenų skleidėjas, siekdamas nustatyti skelbiamos informacijos tikrumą, neesminiai teiginių netikslumai neturėtų būti pagrindas CK 2.24 straipsniui taikyti.

Žeminančiomis garbę ir orumą laikomos tokios tikrovės neatitinkančios žinios, kurios įstatymų, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens garbę, orumą, jo gerą vardą visuomenėje, suponuoją neigiamas visuomenės nuostatas dėl tokio asmens. Tai klaidinga ir diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį viešajame gyvenime.

Tiriant ir vertinant informaciją, būtina atsižvelgti į bylos aplinkybių visetą, paskleistų teiginių kontekstą, jų formuluotes. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad, sprendžiant dėl paskleistų duomenų kaip žeminančių garbę ir orumą pobūdžio, turi būti analizuojamas visas straipsnio ar kalbos kontekstas, o ne atskiros (ginčijamos) pastraipos, sakiniai ar jų dalys⁸⁷.

Ar paskleisti duomenys žemina orumą, lemia asmens subjektyvus savęs vertinimas. Dėl to, sprendžiant klausimą, ar paskleisti apie asmenį duomenys, teiginiai įstatymo prasme laikomi žeminančiais jo garbę ir orumą, atsižvelgtina ir į tą aplinkybę, kad tuos pačius duomenis,

⁸⁶ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius, 2004, p. 264.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. II „Uola“, Nr. 3K-3-667/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje R. M. v. UAB „Rejspa“, Lietuvos lenkų sąjunga, Nr. 3K-3-51/2009.

teiginius skirtingi žmonės vertina skirtingai. Dėl to tokiu atveju svarbu ne tai, kokią reikšmę pats savaime pagal etimologinę kilmę arba pagal „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“ turi tam tikru žodžiu (žodžių junginiu) išreikštas teiginys, o tai, kokia reikšmė jam suteikiama tam tikroje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje. Vieni ir tie patys žodžiai, nelygu, kur ir kam jie pasakyti, vienu atveju yra neutralūs garbės ir orumo požiūriu, kitu – asmenį žeminantys teiginiai.

Paskleisti duomenys vertintini ne tik kaip žodis (žodžių junginys) bendrine prasme; taip pat privalu nustatyti, kokia žinia paskleista pavartotų kalbinės raiškos priemonių visuma, todėl tekstinė konstrukcija, duomenų sisteminimo ir dėstymo būdai, loginiai duomenų sąsajumo aspektai yra reikšmingi teisiniam duomenų (tiek jų atitiktis tikrovei, tiek jų kaip žeminančių garbę ir orumą pobūdžio aspektu) kvalifikavimui⁸⁸.

Paskleistų duomenų neatitiktis tikrovei yra fakto, o tokių duomenų pripažinimas žeminančiais asmens garbę ir orumą – fakto vertinimo klausimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad vien ta aplinkybė, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, pati savaime nepatvirtina, kad pažeisti asmens garbė ir orumas⁸⁹.

Pažymėtina, kad pagal Lietuvos teismų praktiką Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio nuostatos turi būti aiškinamos kaip normos, įtvirtinančios vidutinio, normalaus jautrumo asmens orumo gynimą. Teisės norma, ginanti asmens teisę į orumą, gali orientuotis tik į normaliai jautraus asmens orumo gynimą. Hiperjautraus asmens orumo gynimas faktiškai reikštų privačios cenzūros įvedimą, nes leistų taikyti civilinę atsakomybę ir kitus civilinių teisių gynimo būdus esant menkiausiai informacijos netikslumui⁹⁰. Europos žmogaus teisių teismas yra nurodęs, jog žurnalistų teisė reikšti savo nuomonę apima ir tam tikro laipsnio faktų perdėjimą (hiperbolizavimą), jeigu tai nepažeidžia EŽTK 10 straipsnio 2 dalyje nustatytų šios teisės įgyvendinimo ribų⁹¹. Netoleruoti reikalavimai, kad spauda pateiktų tikrovėje egzistuojančius dalykus vienprasmiais, tiesiogiai suvokiamais posakiais. Toks suvaržymas skurdintų kalbą ir neatitiktų visuomenės interesų, kadangi spauda atlieka ne tik informavimo uždavinį. Ji turi padėti plėtoti demokratiją, leisti reikšti įvairias nuomones, skatinti pilietiškumą ir saviraišką bei ugdyti tautinę kultūrą, puoselėti kalbą ir pan⁹².

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje G. T. v. UAB „Klaipėdos“ laikraščio redakcija, Nr. 3k-3-411/2007; Nr. 3K-3-488/2007; 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 3K-3-106/2011.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Š. v. E. J., Nr. 3K-3-507/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Z. O., A. O. v. UAB „Didelis plusas“, Nr. 3k-3-390/2008.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje A. Vinkleris v. UAB „Respublikos leidiniai“, Nr. 3k-3-979/2003.

⁹¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Lingens v. Austria, No. 9815/82, 8 July 1986.

⁹² MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius, 2004, p. 265.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. birželio 11 d. nutartyje nurodė, kad teisė skleisti informaciją negali būti ribojama ne tik valstybės įvedama cenzūra, bet ir privačia cenzūra, kur galima tada, kai, pažeidžiant proporcingumo principą ir nepaisant dviejų lygiaverčių teisių pusiausvyros reikalavimo, išimtinai ginama teisė į garbę ir orumą. Beatodairiškas asmens garbės ir orumo gynimas faktiškai reikštų privачios cenzūros įvedimą, tai leistų taikyti civilinę atsakomybę ir kitus civilinių teisių gynimo būdus esant menkiausiai informacijos netikslumui, neatsižvelgiant į visuomenės informavimo priemonės elgesį bei tikslus. Taip pat tai reiškia, kad iš spaudos negalima reikalauti absoliutaus tikslumo, o tik galima reikalauti elgtis sąžiningai, t.y. sąmoningai neiškraipyti ar nutylėti informacijos, siekiant įžeisti ar pažeminti asmenį, tai reikštų piktnaudžiavimą teise skleisti informaciją ir šios teisės ribų peržengimą, duodantį taikyti teisinę atsakomybę. Asmens garbės ir orumo suabsoliutinimas reikštų visuomenės teisės žinoti pažeidimą, nes teisė skleisti informaciją apima ir teisę žinoti, kas vyksta šalyje ir pasaulyje, išskyrus atvejus, kai tai liečia informaciją, kurią skelbti draudžia įstatymas. Apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad G. G. N. straipsnio „Konservatorių juodadarbiai“ teigimas: „, Nors... gal ir vertėtų Seimo Etikos ir procedūrų komisijos pirmininko paklausti: etiškas ar neetiškas tas faktas, kad jo paties ir jo bendražygių konservatorių „proklamacijas“ platinti buvo verčiami moksleviai, papirkti pinigais. Galbūt net nešvariais. Tiesą sakant, vaikų papirkinėjimu skiriami pinigai ir negali būti švarūs“ išreikšta nuomonė ir kvietimas diskusijai nesietinas su asmens pažeminimu ar piktnaudžiavimu reikšti savo nuomonę. Straipsnyje kviečiant diskusijai viešą asmenį, siekiama išgirsti jo nuomonę apie visuomenėje atgarsį sukėlusį įvykį. Nuomonės pareiškimas ir klausimo iškėlimas diskusijai, pateiktas prisilaikant visuomenėje egzistuojančių moralės taisyklių ir literatūrinių išraiškos priemonių, kurios netraktuotinos kaip duomenys *per se*, tai yra kaip savaime suprantama žeminantys ieškovo garbę ir orumą. Be to, teisė skleisti informaciją visuomenės informavimo srityje apima ir teisę vartoti tam tikras lingvistines bei literatūrines išraiškos priemones, kuriomis pateikiama informacija paryškinama, abstrahuojama ar koncentruotai reziumuojama, jeigus šios lingvistinės ar literatūrinės priemonės nereiškia teisės skleisti informaciją ribų peržengimo⁹³.

Autoriaus nuomone, diskutuotina ar šioje byloje pareikšti teiginiai pagal savo turinį, paskleidimo tikslus, pasėkmes, nuomonės reiškimo būdą ir priemones negalėtų būti pripažinti žeminančiais ieškovo garbę ir orumą. Diskutuotina ar teiginiai apie vaikų papirkinėjimą nešvariais pinigais yra ne konstatuojamojo, o vertinamojo pobūdžio duomenys ir negalėtų būti vertinami kaip faktai.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Salamakinas v. UAB „Rinkos aikštė“, Nr. 3k-3-687/2003.

Teismų praktikoje pripažinta, kad tam tikri teiginiai savo esme žemina asmens garbę ir orumą ir jų įrodinėti nereikia. Tokie teiginiai laikomi asmens garbę ir orumą žeminantys *per se*. Žeminančiais garbę ir orumą laikomi tokie tikrovės neatitinkantys duomenys, kurie įstatymų, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens garbę, orumą gerą vardą visuomenėje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. spalio 11 d. nutartyje nustatė, kad pasakyti teiginiai: „pagrindinis įtariamasis“, „paleido šmeižtą“ ir kt. savo esme yra žeminantys asmens garbę ir orumą⁹⁴.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kitoje byloje konstatavo, kad atsakovė sistemingai apibūdindavo ieškovę vagimi įvairiomis formomis: kreipdamasi su raštiškais pareiškimais į Klaipėdos miesto policiją, prokuratūrą, žodine forma kitų asmenų (liudytojų) akivaizdoje bei šios bylos nagrinėjimo teismo posėdyje apeliacinės instancijos teisme metu. Neabejotina, kad naujų duomenų apie ieškovę pateikimas tretiesiems asmenims vertintinas nuomonės peržengimu ir žinių paskleidimu, kadangi asmeninį negiamą požiūrį atsakovė viešai pateikia kaip neginčijamą faktą. Tokie atsakovės pasisakymai, daugelį kartų padaryti ir po to, kai buvo atsisakyta kelti dėl atsakovos nurodomų faktų baudžiamąją bylą, yra be pakankamo pagrindo, todėl tokių neatitinkančių tikrovės ieškovę akivaizdžiai žeminančių žinių paviešinimas pripažintinas siekimu sumenkinti ieškovės garbę ir orumą, pažeminti kitų asmenų akivaizdoje⁹⁵.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra nurodęs nurodė, kad žodžio „reketininkas“ vartojimas vertinant ieškovo elgesį tolygus teiginiui, jog ieškovas naudoja nusikaltėlių metodus, t.y. kad jo veiksmai faktiškai yra nusikaltėliški. Teismų praktika pripažįsta, kad asmens įvardijimas sukčimi, vagimi ar jų metodus naudojančiu asmeniu, *per se* yra asmens garbę ir orumą žeminantys teiginiai, nereikalaujantys specialaus įrodinėjimo, nes tokie teiginiai visuomenėje yra suprantami vienareikšmiškai. Taigi tokių žinių paskleidimas pats savaime yra akivaizdus asmens garbės ir orumo žeminimo įrodymas⁹⁶.

Taigi, tokie teiginiai negali būti priskiriami nuomonėms, todėl teimai teisingai jas priskiria žinioms, o jų garbę ir orumą žeminantį pobūdį konstatuoja pagal visuomenėje vyraujančias moralės normas. Kita vertus, teismai yra pažymėję, kad nėra pagrindo daryti išvados asmens pavardę nurodant prokuroro ar kaltintojo vietoje, jog tai žemintų asmens garbę ir orumą, nes visuomenėje šios pareigos bei teisėtas siekis atskleisti galimus nusikaltimus teisėtomis priemonėmis yra vertinami teigiamai⁹⁷.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Š. v. E. J., Nr. 3k-3-507/2006.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje N. Vinogradova v. N. Kotova, Nr. 3k-3-1160/2003.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje L. Kniukšta v. V. Žutauto leidybinė įmonė „Kriminalistika“ Nr. 3K-3-988/2001.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Salamakinas v. UAB „Rinkos aikštė“, Nr. 3k-3-687/2003.

Kaip jau minėta, nuomonei, skirtingai negu informacijai, netaikomas patikros, tiesos ir netiesos kriterijus. Kartu nuomonė turi remtis tikrais faktais, o ne prielaidomis ir būti reiškiamą etiškai.

Taigi, teisinį nuomonės vertinimą lemia du veiksniai, kurių negalima ignoruoti, – tai:

- a) nuomonės pagrįstumas tikrais ir objektyviai pateikiamais faktais ir
- b) jos raiškos stilius.

Jeigu nuomonė remiasi tokiomis prielaidomis, hipotetiniais teiginiais, kurie gali atitikti tikrovę arba neatitikti jos, t.y. melagingi, jie pažeidžia asmens nekaltumo prezumpciją. Tokio žanro klasika neabejotinai yra sakraline tapusi frazė „kas gali paneigti /.../“, kuri gali baigtis bet kokia prielaida, pavyzdžiui, „/.../ kad jis iš šio sandėrio neįsidėjo sau į kišenę kelių šimtų tūkstančių litų“, „/.../ Kad jis neprikišo rankų prie objekto „prichvatizavimo“, „/.../ kad jis netvirtina savo mažametės dukrelės“ ir t.t. Vertybinio pobūdžio samprotavimai apie žmogaus asmenį, jo poelgius ir kartu prielaidos apie tai, ką jis galėjo padaryti – tai nėra tik nuomonė, kaip ji tradiciškai suprantama. Žmogaus asmens savybių, poelgių ir faktų vertinimas, persipynęs su hipotetiniais teiginiais apie šias savybes, poelgius ir faktus, tai greičiau nuomonės ir informacijos, tegul ir išreikštos kaip prielaida, hibridas. Tokiam hibridui, priešingai negu nuomonei, gali būti taikomas patikros, įrodomumo kriterijus. Todėl yra pagrindo teigti, kad anksčiau minėti teiginiai gali būti laikomi neatitinkančiais tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai⁹⁸.

Tam tikrais atvejais, kai nuomonė reiškiamą akivaizdžiai turint tikslą pažeminti žmogų, laikoma, kad asmuo piktnaudžiauja savo teise reikšti nuomonę. Tokiais atvejais kaltas asmuo privalo atlyginti tokio piktnaudžiavimo kitam asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą, tačiau nebus galima reikalauti paneigimo⁹⁹.

Nuomonės juridinį vertinimą lemia ir tai, apie kokį – privatų ar viešą asmenį ji reiškiamą. Visuotinai pripažįstama – kas neleistina privataus asmens atžvilgiu, tas leistina, ir tai anaiptol nėra dvigubos moralės standarto sindromas, viešo asmens atžvilgiu. Kadangi šie asmenys įtakingą padėtį visuomenėje užima iš dalies dėl visuomenės dėmesio ir palankumo jiems, o jų poelgiai ir sprendimai turi įtakos konkrečių žmonių likimui ir visuomenės raidai, tokia padėtis viešus asmenis įpareigoja, be kita ko, būti ir pakantiems, tolerantiškiems. Dėl tos priežasties viešas asmuo turi pakęsti ir toleruoti tokią apie jį skelbiamą, netgi ne visiškai tikslią informaciją ir nuomonę, kuri privataus asmens atžvilgiu galėtų būti vertinama kaip garbės ir orumo pažeidimas. Jeigu informaciją paskleidęs asmuo veikė sąžiningai, siekdamas informuoti visuomenę apie viešą asmenį ir jo veiklą tokiais klausimais, kuriuos visuomenė turi pagrįstą

⁹⁸ JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004, p. 75.

⁹⁹ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius, 2004, p. 264.

interesą žinoti, tai informacijos netikslumai ar agresyvi kritika nėra pagrindas tam asmeniui taikyti teisinę atsakomybę¹⁰⁰.

Taigi, kaip savarankiškos teisės objektas orumas pažeidžiamas ir atvejais, kai neigiamas, kvestionuojamas konkretaus asmens darbais įgytas individualus vertingumas tokiais būdais kaip viešais veiksmais ar žodžiais užgauliojant turint tikslą įžeisti, reiškiant nuomonę apie asmenį ar jo darbus, kai pačios nuomonės reiškimo forma yra akivaizdžiai žeminanti, ar skleidžiant tikrovės neatitinkančią ir asmens orumą žeminančią informaciją. Demokratinėje valstybėje įstatymas gina žmogaus vertingumą, kurį jis savo veiksmais ir poelgiais užsitarnavo. „Teisė į garbę ir orumą - tai asmens teisė reikalauti, kad viešoji nuomonė apie jį būtų formuojama žinių, atitinkančių tikruosius jo nuopelnus pagrindu, ir moralinis vertinimas atitiktų tai, kaip jis tikrovėje atitinka įstatymų, bendražmogiškos moralės normų reikalavimus“¹⁰¹.

Taigi, kiekvienas asmuo savigarpa priklauso nuo visuomenės vertinimo. Socialinis vertingumas yra įgyjamas gyvenant visuomenėje ir jis skirtingas dėl skirtingų individualių kiekvieno žmogaus savybių ir sugebėjimų. Asmens garbės ir orumo įžeidimas trukdo pačiai aukai „pašalinti dėmę“, o tai yra kiekvieno asmens individualus apsisprendimas, priešingai nei žmogiškojo orumo gynimas - tai yra demokratinės visuomenės ir valstybės pareiga. Ginant asmens teisę į orumą kaip socialinį vertingumą privalu atsižvelgti į konkrečios visuomenės, konkretaus laikmečio dorovinį kontekstą, nes orumas kaip teisinė kategorija turi neginčijamą dorovinį aspektą, kuris nėra konstanta, jis kinta kintant vietai ir laikui ir jo apsauga yra valstybės vidaus teisės uždavinys, priešingai nei žmogaus orumas, kuris yra demokratinės bendruomenės tikslas, todėl jo apsauga yra ir tarptautinės teisės uždavinys.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys// Vilnius, Justitia, 2002, p. 72.

¹⁰¹ VENSKIENĖ, E. Žmogaus orumas kaip teisinė kategorija. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai (teisė)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

III. SUBJEKTO, ATSAKINGO UŽ DUOMENŲ, PAŽEIDŽIANČIŲ ASMENS GARBĘ IR ORUMĄ, NUSTATYMO PROBLEMATIKA

3.1. Visuomenės informavimo priemonė, kaip duomenų sklaidėjas

Didžiojoje autoriaus išnagrinėtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-2011 metais išnagrinėtų bylų dėl asmens garbės ir orumo gynimo didžiojoje dalyje atvejų informacija buvo paskelbta per visuomenės informavimo priemones.

Remiantis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymu, visuomenės informavimo priemonė – laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos programa, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai sklaidžiama informacija. Pagal šį įstatymą visuomenės informavimo priemonei nepriskiriamas oficialus, techninis ir tarnybinis dokumentas, vertybiniai popieriai¹⁰².

Pažymėtina, kad per visuomenės informavimo priemones paskelbta informacija gali būti analizuojama dviem aspektais:

- 1) informaciją paskleidžia visuomenės informavimo priemonės, t.y. ji laikoma informacijos paskleidėja;
- 2) informaciją paskleidžia tam tikras asmuo, pasinaudodamas visuomenės informavimo priemone.

Informavimo laisvės užtikrinimo būtinybę lemia šiandieninės garbingos žiniasklaidos uždaviniai - socialinės ir politinės aplinkos priežiūra; visuomenės diskusijų prasmingos darbotvarkės nustatymas; tribūnos suteikimas piliečiams, politikams ir interesų grupėms, siekiančioms išsakyti savo požiūrį; įvairių nuomonių dialogo palengvinimas, įskaitant dialogą tarp valdžios atstovų ir visuomenės; pareigūnų galios panaudojimo kontrolė; piliečių švietimas, skatinant juos mokytis bei įsitraukti į visuomeninį gyvenimą¹⁰³. Sėkmingą tokių uždavinių įgyvendinimą sunku įsivaizduoti be žiniasklaidos veiklos laisvės garantijų - teisės neatskleisti informacijos šaltinio ir teisės į informavimo laisvę.

Kalbant apie visuomenės informavimo priemonę, kaip subjektą, kuris gali būti patrauktas civilinę atsakomybę dėl garbės ir orumo pažeidimo, reikia paminėti, kad visuomenės

¹⁰² Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2011, Nr. I-1418. 2 straipsnio 82 punktas.

¹⁰³ Juozapavičiaus R. pranešimas „Ar kada baigsis manipuliavimai žiniasklaidoje?“ 2004 m. gegužės 20 d. naujienų agentūros BNS seminare „Darbas su žiniasklaida. Ar visada kalta aplinka?“, skirtame žiniasklaidos, viešųjų ryšių ir rinkodaros specialistams. Pranešime remiamasi Jakubowicz, Karol. Media and Democracy. Council of Europe Publishing, 1998, p. 14.

informavimo priemonei už tikrovės neatitinkančios ir žeminančios informacijos paskleistą atsakomybę atsiranda ne visuomet. CK 2.24 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad visuomenės informavimo priemonė, paskleidusi asmens reputaciją žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis, privalo atlyginti asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą tik tais atvejais, kai:

- 1) ji žinojo ar turėjo žinoti, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės;
- 2) kai tuos duomenis paskelbė jos darbuotojai;
- 3) ar duomenys paskleisti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė atsisako

nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį. Visais kitais atvejais turtinę ir neturtinę žalą privalo atlyginti duomenis paskleidęs asmuo ir jo veikla.

Pirmuoju atveju atsakomybės pagrindas yra tas, kad visuomenės informavimo priemonė, paskleisdama apie asmenį duomenis, žinojo arba turėjo žinoti, kad jie neatitinka tikrovės. Visuomenės informavimo priemonei neatsiranda pareiga atlyginti turtinę ir neturtinę žalą aptariamuoju pagrindu, jeigu ji padarė viską, ką konkrečioje situacijoje buvo įmanoma padaryti, siekiant nustatyti skelbiamos informacijos tikrumą¹⁰⁴.

Antruoju atveju atveju įstatyme nustatyta netiesioginė visuomenės informavimo priemonės civilinė atsakomybė – pareiga atlyginti jos darbuotojo padarytą žalą, todėl taikant nurodytą CK 2.24 straipsnio 5 dalies nuostatą atsižvelgtina į CK 6.264 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą darbuotojo sampratą. Pagal CK 6.264 straipsnio 2 dalį darbuotojais laikomi asmenys, atliekantys darbą ne tiktai darbo sutarties, bet ir civilinės sutarties pagrindu, jeigu jie veikia atitinkamo juridinio ar fizinio asmens nurodymu ir jo kontroliuojami. Vadinas, jeigu visuomenės informavimo priemonė turi teisę pagal autorinę sutartį dirbančiam asmeniui duoti tam tikrus nurodymus ir tam tikra apimtimi kontroliuoti jo veiklą, toks asmuo taikant CK 2.24 straipsnio 5 dalį gali būti laikomas darbuotoju. Tai yra fakto klausimai, kuriuos nustatinėja ginčą sprendžiantis teismas.¹⁰⁵

Trečiuoju atveju visuomenės informavimo priemonės duomenys paskleisti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė atsisako nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas ir į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką taikant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktiką, yra konstatavęs, kad nagrinėjant garbės ir orumo bylas būtina atsižvelgti į teisės skleisti informaciją ir teisės į garbės ir orumo gynimą santykį bei žinias paskleidusios visuomenės informavimo priemonės elgesį – ar jis yra sąžiningas, ar ne. Visuomenės informavimo priemonės pagrindinė funkcija – informacijos apie įvykius skleidimas, tačiau teise skleisti informaciją visuomenės informavimo priemonė turi naudotis sąžiningai,

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje K. J. v. UAB „Pūkas“, VŠĮ „Pūko kūrybinis centras“, Nr. 3K-3-205/2005.

¹⁰⁵ *Ibid.*

nepiktnaudžiaudama ja ir neperžengdama jos ribų, nustatytų tarptautiniuose aktuose, Lietuvos Konstitucijoje ir įstatymuose. Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 4 ir 19 straipsnius viešosios informacijos rengėjai, platintojai, žurnalistai viešąją informaciją turi pateikti teisingai, tiksliai ir nešališkai, laikytis žurnalistų profesinės etikos normų, gerbti kitų asmenų teises. Spaudos laisvė ir teisė skleisti informaciją yra teisėta tol, kol nepažeidžia kito asmens teisių. Kai paskleista informacija pažeidžia teisės normas ir kitų asmenų teises – taikoma teisinė atsakomybė už asmens garbės ir orumo pažeidimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad visuomenės informavimo priemonė yra nesąžininga tais atvejais, kai žinojo, jog jos teikiama informacija yra neteisinga, neatitinka tikrovės ir ją skelbė. Sąžininga ją galima laikyti tik tuomet kai ji padarė viską, ką konkrečioje situacijoje buvo galima padaryti, siekiant nustatyti skelbiamos informacijos tikslumą.

Be to, jau minėtoje 2005 m. kovo 23 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-205/2005, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad visuomenės informavimo priemonės abejingumas dėl to, kad skleidžiama į eterį informacija būtų teisinga, tiksli ir nešališka, lėmė asmens tikrovės neatitinkančios informacijos paskleidimą tiesioginiame eteryje, todėl šiuo atveju neturi reikšmės, kas paskleidė duomenis, t.y. kokie santykiai sieja duomenis paskelbusį asmenį su visuomenės informavimo priemone.

Pažymėtina, kad išnagrinėjus minėtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylas nepavyko rasti nė vieno atvejo, susijusio su trečiuoju civilinės atsakomybės pagrindu, t.y. kad visuomenės informavimo priemonės duomenys paskleisti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė sutinka nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį. Šis civilinės atsakomybės pagrindas reiškia tai, kad visuomenės informavimo priemonė, pasinaudodama teise neatskleisti informacijos šaltinio, prisiima teisinę atsakomybę už paskleistą informaciją.

E. Martinonienės manymu, informacijos paslapties išsaugojimo principas taikomas visai žiniasklaidai ir visiems žurnalistams nepriklausomai nuo temų, tačiau akivaizdu, kad suinteresuotumas išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį atsiranda tuomet, kai tas šaltinis atskleidžia įstatymams ir moralei prieštaraujančius faktus. Autorės nuomone, informacijos šaltinio paslapties išsaugojimo nuostata vertintina kaip vienas iš svarbiausių informacijos laisvės saugiklių, užtikrinančių apsaugą nuo neteisėto persekiojimo ir kiekvienam žurnalistui, ir jo informacijos šaltiniui. Informacijos šaltinio apsaugos užtikrinimas teisės aktuose bei jos praktinis taikymas, tyrinėtojos manymu, dažnai yra vienas iš svarbių rodiklių, rodančių, koks valstybėje yra informacijos laisvės lygis¹⁰⁶.

¹⁰⁶ MARTINONIENĖ, E. Lietuvos kriminalinės žurnalistikos veiklos ir teisėsaugos informacijos pateikimo žiniasklaidoje teisinis reglamentavimas visuomenės informavimo tobulinimo aspektu. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002, p. 27-28.

L. Meškauskaitės teigimu, informacijos šaltinio paslaptis demokratinėje valstybėje turi principinę reikšmę ir padeda žurnalistams gauti visuomenei svarbią informaciją apie korupciją, valdžios piktnaudžiavimus ir kitas nūdienos negeroves. Autorės nuomone, teisinės informacijos šaltinio apsaugos garantijos leidžia visuomenės informavimo priemonėms įgyti žmonių pasitikėjimą ir kartais gauti sensacingų pranešimų¹⁰⁷.

D. Voorhoof pripažįsta, jog viena iš fundamentalių žurnalistikos etikos taisyklių, pripažįstamų tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, yra tai, jog žurnalistas privalo išsaugoti konfidencialų informacijos šaltinį. Jo manymu, žurnalistų informacijos šaltiniai turi būti apsaugoti, priešingu atveju šie šaltiniai gali tiesiog „nutilti“¹⁰⁸. Taip autorius leidžia suprasti, jog nesant žurnalistų imuniteto kiekvienoje (ypač su teisingumo vykdymu susijusioje) valstybės institucijoje, neįmanomas visuomenės pasitikėjimas žiniasklaidos atstovais. Asmenų pastangos suteikti svarbią informaciją žurnalistams turi atsipirkti jų, kaip informacijos šaltinių, anonimiškumo užtikrinimu¹⁰⁹.

Būtent todėl, autoriaus nuomone, praktikoje nėra bylų, kuriose už tikrovės neatitinkančios informacijos paskleidimą atsakytų asmenys pateikę slapta informaciją visuomenės informavimo priemonėms. Todėl šiuo atveju asmuo paskleidęs garbę ir orumą žeminančią informaciją išvengia atsakomybės.

3.2. Pakartotinai informaciją paskleidęs subjektas

Neatitinkanti tikrovės ir žeminanti asmens garbę ir orumą informacija, kuri jau buvo pasklepta, gali būti pakartojama, t.y. paskleidžiama dar kartą.

Visuomenės informavimo įstatymo 54 straipsnyje numatyta, kad viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui netaikoma redakcinė atsakomybė ir jie neatsako už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą, jeigu jie nurodė informacijos šaltinį ir ji buvo:

- 1) pateikta valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, politinių partijų, profesinių sąjungų ir asociacijų ar kitų asmenų oficialiuose ar viešai paskelbtuose dokumentuose;
- 2) viešai pasakyta per atvirus posėdžius, pasitarimus, spaudos konferencijas, mitingus ir kitus renginius, o viešosios informacijos rengėjas neiškraipė pasakytų teiginių. Šiuo atveju visa atsakomybė tenka renginių organizatoriams ir informaciją paskelbusiems asmenims;

¹⁰⁷ MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 148.

¹⁰⁸ VOORHOOF, D. *The Protection of Journalistic Sources: Recent developments and actual challenges* [interaktyvus]. The media in a democratic society: reconciling freedom of expression with the protection of human rights: Luxemburg, 30 Sept., 1st Oct. 2002 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/T/e/com/files/events/2002-09-Media/intervention_voorhoof.asp#TopOfPage>.

¹⁰⁹ JURKA, R. Žurnalistų imuniteto samprata baudžiamajame procese. *Teisės problemos*, 2005 m. Nr. 1 (47).

3) anksčiau paskelbta per kitas visuomenės informavimo priemones, jeigu ši informacija nebuvo paneigta per ją paskelbusias visuomenės informavimo priemones;

4) paskelbta tiesioginių programų, interneto konferencijų dalyvių, interaktyviosios televizijos žiūrovų ar informacinės visuomenės informavimo priemonės naudotojų, nesusijusių su viešosios informacijos rengėju;

5) paskelbta specialioje rinkimų programoje, kurią rengė ne pats viešosios informacijos rengėjas;

6) paskelbta neanoniminiuose reklaminiuose skelbimuose;

7) pateikta kaip nuomonė, komentaras ar vertinimas.

Taigi, šios nuostatos iš esmės atleidžia informacijos skleidėję nuo teisinės atsakomybės dėl neatitinkančios tikrovės ir žeminančios asmens garbę ir orumą informacijos paskleidimo tais atvejais, kai ji paskleidžia pakartotinai.

Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 55 straipsnį viešosios informacijos rengėjas neatsako už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą, jeigu jis nurodė informacijos šaltinį, atitinkantį 55 straipsnio 1 dalies 1-7 punktuose nustatytus kriterijus; tokiais atvejais atsakingas yra pirmas paskleidęs duomenis asmuo.

Aiškindamas šias teisės normas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad žinių perdavimas žurnalistui, kuris rengia informaciją viešosios informacijos rengėjui, gali būti laikomas žinių paskelbimu, jeigu tai yra žinios pagal Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 1 dalį (dabartinės įstatymo redakcijos 55 straipsnio 1 dalis) ir paskleistos joje nurodytais būdais. Šių žinių paskelbimas, padarytas viešosios informacijos rengėjo, yra jų pakartojimas. Kitais atvejais tai yra informacijos suteikimas žurnalistui, kuris privalo ją patikrinti, laikydamasis profesinei veiklai keliamų reikalavimų. Tokia informacija negali būti laikoma pirminio skleidėjo paskelbtų žinių pakartojimu, nes ji turi tapti tyrimo medžiaga viešosios informacijos rengėjui¹¹⁰. Pirminis informacijos šaltinis, kurio suteiktos žinios buvo viešosios informacijos rengėjo paskelbtos, turi būti įtrauktas į bylą tuomet, kai viešosios informacijos rengėjas šias žinias pakartotojo (Visuomenės informavimo įstatymo 55 straipsnio 1 dalis).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad tais atvejais kai duomenis per visuomenės informavimo priemonę paskelbė kitas asmuo, o visuomenės informavimo priemonė perteikė neiškraipytus duomenis paskelbusio asmens citatas, tai asmuo, apie kurį paskelbti duomenys, turi teisę nepasinaudojęs replikos teise kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų duomenis paskelbusį asmenį adekvačiai paneigti duomenis ir atlyginti neturtinę žalą.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klevo lapas“ v. UAB „Respublikos leidiniai“, Nr. 3K-3-807/2001.

Taigi, visa atsakomybė tokiu atveju tenka duomenis paskleidusiam asmeniui, o ne juo pakartojusiai visuomenės informavimo priemonei¹¹¹.

Dar vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad jeigu žinios yra paskleistos visuomenės informavimo priemonėse, tai už jų tikrumą pagal bendrąją taisyklę atsako viešosios informacijos rengėjas (Visuomenės informavimo įstatymo 45, 54 straipsniai). Šios taisyklės išimtys nustatytos nurodyto įstatymo 55 straipsnyje, kurio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta, kad viešosios informacijos rengėjas neatsako už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą, jeigu jis nurodė informacijos šaltinį, o ji anksčiau paskelbta kitose visuomenės informavimo priemonėse, jeigu ši informacija nepaneigta ją paskelbusiose visuomenės informavimo priemonėse. To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta taisyklė, kad šio straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą atsako tas, kas pirmas paskleidė tokią informaciją. Tokiu reglamentavimu nustatyta pirminio žinių paskleidėjo atsakomybė ir galimybė atleisti nuo atsakomybės šias žinias pakartojusį asmenį. Jeigu žinios anksčiau buvo paskleistos kitose visuomenės informavimo priemonėse ir nebuvo paneigtos jas paskelbusiose visuomenės informavimo priemonėse, viešosios informacijos rengėjas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės, jei įrodo, kad nežinojo ir negalėjo žinoti, jog kartoja asmens garbę ir orumą žeminančias ir tikrovės neatitinkančias žinias. Tais atvejais, kai nustatoma žinias pakartojusio viešosios informacijos rengėjo kaltė, už žinių paskleidimą atsakingi abu skleidėjai (ieškovo teisė reikšti reikalavimus vienam iš jų nepaneigiama)¹¹².

Tuo pačiu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje konstatavo, kad CK 2.24 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad visuomenės informavimo priemonė, paskleidusi asmens reputaciją žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis, privalo atlyginti asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą tik tais atvejais, kai ji žinojo ar turėjo žinoti, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, taip pat kai tuos duomenis paskelbė jos darbuotojai ar duomenys paskelbti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė atsisako nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį. Sprendžiant dėl galimybės atsakovą atleisti nuo civilinės atsakomybės svarbu nustatyti, ar jis žinojo ar turėjo žinoti, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės. Visuomenės informavimo priemonei neatsiranda pareiga atlyginti turtinę ir neturtinę žalą aptariamuoju pagrindu, jeigu ji padarė viską, ką konkrečioje situacijoje buvo įmanoma padaryti, siekiant nustatyti skelbiamos informacijos tikrumą. Tais atvejais, kai nustatoma žinias pakartojusios informacijos priemonės kaltė, už žinių paskleidimą atsakingi abu informacijos skleidėjai¹¹³.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje L. P. v. A. M. P., 3K-3-65/2006.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Z. O., A. O. v. UAB „Didelis pliusas“, Nr. 3k-3-390/2008.

¹¹³ *Ibid.*

Panaši praktika nagrinėjamu klausimu ir Europos Žmogaus Teisių Teisme. Pavyzdžiui, *Radio France and others v. France* byloje reikšminga žiniasklaidos priemonei palanki aplinkybė buvo ta, jog informacija, kuri iš esmės galėtų būti pripažinta kaip pažeidžianti asmens privatumą, prieš ginčijamos publikacijos pasirodymą buvo skelbta kitose visuomenės informavimo priemonėse bei ta tema visuomenė jau aktyviai diskutavo. Taigi, kartojimas žinių, kurios jau yra viešos, turėtų apdrausti žiniasklaidos priemones nuo atsakomybės už jų pakartotinį skleidimą. Vis dėlto būtina akreipti dėmesį į dar vieną labai svarbų momentą, kurio reikšmingumą iliustruoja byla *Radio France and others v. France*, t.y. kitose visuomenės informavimo priemonėse paskleistos informacijos citavimo ar kitokio perteikimo tikslumą. Su šia problema galima susidurti mažiausiai dėl dviejų priežasčių. Žurnalistas gali savo iniciatyva tiesiog perfrazuoti kitoje žiniasklaidos priemonėje paskelbtą tekstą, pakeisdamas perteikiamos žinios esmę (kartais tai daroma, pavyzdžiui, norint išvengti nuorodos į tikrąjį teksto autorių ir siekiant sudaryti straipsnio „originalumo“ įspūdį). Tokiu atveju tektų kalbėti apie žurnalisto neprofesionalumą ar neatsakingumą. Tačiau yra ir tokių situacijų, kai norint perteikti kitame šaltinyje paskleistą informaciją dėl vadinamojo žiniasklaidos priemonės „formato“ tiesiog būtina labai smarkiai sutrumpinti tekstą (tai ypač aktualu radijo stotims) jį apibendrinant. Naudojant apibendrinančias frazes, savo ruožtu neišvengiamai rizikuojama pavartoti ne visiškai tikslūs terminus. Būtent su tokia situacija Europos žmogaus teisių teismas susidūrė minėtoje *Radio France and others v. France* byloje, kai žurnalistai į kelių sakinių apimties radijo formato žinutę turėjo „sutalpinti“ beveik šešių puslapių apimties rezonansinės temos straipsnį. Europos žmogaus teisių teismas, pripažindamas radijo žinutėje paskleistus teiginius kaip neturinčius pakankamo faktinio pagrindo, neatsižvelgė į būtinybę rengiant radijo žinias naudoti apibendrintas kategorijas bei faktą, jog žinutėje buvo aiški nuoroda į informacijos šaltinį, ir vertino ne technologinius informacijos sklaidos radijuje ypatumus, o žurnalistų ir atsakingojo redaktoriaus pastangas tikrinti informacijos tikrumą prieš jos paskelbimą¹¹⁴.

Ši byla aktuali dar vienu technologiniu informacijos sklaidos aspektu — dažnu tų pačių žinių kartojimu ir tiesioginio eterio klausimu. *Radio France* radijo stotis yra skirta nuolatiniam žinių transliavimui. Tokia specifika lemia, kad dažniausiai tiesiai į eterį perskaitoma pirmoji žinia (paprastai labai operatyviai parengta), o paskui tam tikru periodiškumu leidžiamas tos žinios įrašas. Tiek Prancūzijos teismai, tiek Europos žmogaus teisių teismas linkęs vertinti pirmosios žinios paskleidimą kaip tiesioginį eterį. Visgi tokia „lengvata“ netaikoma tos pačios

¹¹⁴ Case of *Radio France and others v. France* [interaktyvus] (Application No.53984/00, judgment 30 March 2004, § 20) [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.echr.coe.int>>.

žinios kartojimui. Teismo įsitikinimu, pradedant antruoju tos pačios žinios kartojimu, būtų pagrįsta reikalauti iš redaktorių tinkamų pastangų tikrinti informacijos tikrumą¹¹⁵.

Dar viena, autoriaus nuomone, aktuali problema susijusi su subjektu garbės ir orumo gynimo bylose – atvejis kuomet subjektas, paskelbęs tikrovės neatitinkančias žinias, likviduojamas arba miršta.

Tokia problema iškilo garsioje byloje pagal V. Landsbergio ieškinį V. Petkevičiaus teisių perėmėjams dėl garbės ir orumo gynimo. Šiuo atveju byloje buvo sprendžiamas klausimas ar dėl literatūriniame prisiminimų žanrui priskirtiname kūrinyje išdėstytų minčių tikrumo teisme turi aiškintis asmens parašiusio kūrinį ir mirusio teisių paveldėtojai, kurie nėra kūrinio autoriai. Teisių paveldėtojai šioje byloje teigė, kad jie tokioje byloje negali būti atsakovais, nes iki mirštant pirminiam atsakovui nebuvo nustatyta pareiga atlyginti neturtinę žalą, tuo tarpu ginčas yra kilęs dėl prisiminimų žanrui priskirtos knygos turinio, atsakovų velionio tėvo subjektyvių prisiminimų ir išreikštos nuomonės knygoje. Svarbiausias klausimas byloje yra tas, ar rašytojas padarė teisės pažeidimą, reikšdamas savo mintis, todėl ginčo teisiniai santykiai yra neatsiejamai susiję su jo asmeniu ir teisių perėmimas šiame procese negalimas¹¹⁶.

Lietuvos apeliacinis teismas išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, konstatavo, kad pradinis atsakovas paskleidė neatitinkančius tikrovės duomenis apie ieškovą ir jo mirusįjį tėvą, kurie žemina ieškovo mirusiojo tėvo bei paties ieškovo garbę ir orumą, ieškovas įgijo teisę vadovaujantis CK 2.24 straipsniu ginti savo bei savo mirusiojo tėvo garbę ir orumą įstatyme numatytais būdais. Ieškovo pasirinktas asmens garbės ir orumo gynimo būdas reikalauti, jog teismo sprendimu būtų pripažinta, kad pradinio atsakovo paskleisti duomenys neatitinka tikrovės ir žemina asmens garbę ir orumą, negali būti traktuojamas kaip reikalavimas, kurio tenkinimas pats savaime sukurtų prievolės, neatskiriamai susijusias su asmeniu, kuris paskleidė tokius duomenis, nes įrodymus, jog tam tikras objektyvus įvykis iš tikrųjų įvyko, gali surinkti ir pateikti bet kuris asmuo, ne tik tas, kuris paskleidė žinią, jog tam tikri įvykiai iš tikrųjų buvo, todėl pareikštas reikalavimas nėra laikomas teisiniu santykiu, sukuriančiu asmeninę neturtinę prievolę, neatsiejamai susijusia su palikėju (duomenų skleidėju), o ši neturtinė prievolė gali būti paveldima (CK 5.1 str. 1 d.) ir galimas subjektinių teisių perėmimas (CPK 48 str. 1 d.)¹¹⁷.

Taigi, susidarė situacija, kai dėl literatūriniame prisiminimų žanrui priskirtiname kūrinyje išdėstytų minčių tikrumo teisme turi aiškintis autoriaus teisių paveldėtojai, kurie nėra kūrinio autoriai, nes byloje buvo nustatyta, jog paskleista informacija yra ne nuomonė, o žinia (faktai,

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 2-372-560/2009.

¹¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 13 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 2A-540/2010.

duomenys), todėl iškilo klausimas ne dėl to, kokiais subjektyviais kriterijais rėmėsi asmuo, paskleidęs nuomonę, o dėl to, ar šie duomenys atitinka tikrovę, ar jie žemina garbę ir orumą. Be to, kaip buvo minėta anksčiau, pradinis atsakovas velionis V. Petkevičius dalyvavo teismo parengiamuosiuose posėdžiuose, o taip pat šią bylą nagrinėjant iš esmės, nesutikdamas su jam pareikštu ieškiniu teikė teismui paaiškinimus žodžiu bei raštu, rėmėsi savo bei savo gynėjo paaiškinimais, kuriuos nagrinėjama klausimais jie davė nagrinėjant baudžiamąją bylą, teikė įrodymus, kurie, jo įsitikinimu, patvirtina ginčijamų duomenų atitikimą tikrovei. Taigi autoriaus teisių paveldėtojai, siekdami paneigti ieškovo teiginius, turėjo galimybę remtis tiek nagrinėjamoje civilinėje byloje esančiais įrodymais, tiek pateikti naujus įrodymus¹¹⁸.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikėsi analogiškos pozicijos ir papildomai nurodė, kad autorių asmeninės neturtinės teisės neperduodamos kitiems asmenims, tačiau po autoriaus mirties jo asmeninės neturtinės teisės saugomos neterminuotai, jos galioja ir po autoriaus mirties, todėl neturtinės teisės gali ginti tie asmenys, kurie įgyvendina tokių teisių priežiūrą.

Tačiau autoriaus nuomone, teisių paveldėtojai galėtų atsakyti tik dėl paskleistų žinių, o jeigu ginčas kiltų dėl pasakytų minčių, byla negalėtų būti nagrinėjama, nes atsakovo pusei yra sunkiau įrodinėti, sunkiau atsikirsti, reikia autoriaus paaiškinimo.

3.3. Subjektai, turintys imunitetą nuo garbės ir orumo gynimo

CK 2.24 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad garbės ir orumo gynimo nuostatos netaikomos teismo proceso dalyviams, kurie už teismo posėdžio metu pasakytas kalbas ar teismo dokumentuose paskelbtus duomenis neatsako. Šios nuostatos tikslas yra nustatyti visišką imunitetą civilinei atsakomybei nuo garbės ir orumo klausimų teisminio nagrinėjimo asmenims, teikiantiems duomenis teismo procese¹¹⁹.

Autoriaus nuomone, šis absoliutus imunitetas taikomas ne tik civiliniams, bet ir kitiems garbės ir orumo gynimo būdams (t.y. žinių pripažinimui neatitinkančioms tikrovei ir žeminančiomis asmens garbę ir orumą, tokių žinių paneigimui ir kt.), todėl teisingesnis teiginys būtų, kad absoliutus imunitetas reiškia, jog CK 2.24 straipsnis apskritai netaikomas.

Pažymėtina, kad tai nereiškia, jog kito asmens teisės pažeidžiančiam asmeniui atsakomybė visiškai netaikoma. Ji gali būti taikoma tame procese, kuriame procesinėmis teisėmis piktnaudžiauojama. Pagal CPK 95 str. asmeniui gali būti paskiriama iki 20 000 Lt bauda už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis. Jei piktnaudžiauojama procesinėmis teisėmis teismo

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje A. Č. v. L. Š., A. O., Nr. 3K-3-264/2006.

posėdžio metu ar pažeidžiama teismo posėdžio tvarka, tai taikomos CPK 162 str. numatytos nuobaudos.

Pagal CK 2.24 straipsnio 6 dalį asmuo, paskleidęs tikrovės neatitinkančius duomenis, atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės, jeigu tie duomenys yra paskelbti apie viešąjį asmenį bei jo valstybinę ar visuomeninę veiklą, o juos paskelbęs asmuo įrodo, kad jis veikė sąžiningai, siekdamas supažindinti visuomenę su tuo asmeniu ir jo veikla. Viešuoju asmeniu ex officio paprastai laikomi asmenys, dėl savo einamų pareigų, veiklos ar visuomeninės padėties nuolat sulaukiantys visuomenės dėmesio ir pagrįstai ją dominantys¹²⁰.

Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 60 punkte nurodyta, kad viešuoju asmeniu laikomas valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams. Pastaroji sąvoka turi aiškiai išreikštą vertinamąjį atspalvį, nes neaišku, kokie asmenys laikytini dalyvaujančiais visuomeninėje ir politinėje veikloje, kiek intensyvus turėtų būti šis dalyvavimas, kuo jis turėtų pasireikšti ir pan. Pagal šias įstatymo nuostatas galima būtų atskleisti beveik bet kurio visuomeninėje ar politinėje veikloje dalyvaujančio asmens privatų gyvenimą.

Prie viešųjų asmenų pirmiausia priskirtini pareigūnai, reprezentuojantys visuomenę, valstybę, todėl jų veiklai turėtų būti keliami didesni reikalavimai nei eiliniam visuomenės nariui, o jų atžvilgiu taikomos kritikos ribos, atsižvelgiant į jų pareigų svarbumą, turėtų būti atitinkamai platesnės. Viešasis asmuo turi būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti tokių pačių standartų kaip privatus asmuo. Viešųjų asmenų privataus gyvenimo ribos yra daug siauresnės nei privačių.

Teismų praktikoje formuojasi nuostata, kad visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujančius asmenis galima pripažinti viešaisiais, jei pateikiami faktai, kad tuo dalyvavimu jie daro įtaką politiniam ir visuomeniniam gyvenimui. Tačiau neturėtų susiformuoti nuomonė, kad jeigu asmuo aktyviai dalyvauja politikoje arba šiaip yra žinomas visuomenėje, tai jis netenka teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą. Paskleidęs be sutikimo informaciją apie tokio asmens privatų gyvenimą, informacijos skleidėjas turi įrodyti ne tik to asmens viešumą, bet ir tai, kad paskleistoji informacija gali turėti įtakos visuomenei. Šiuo atveju visuomenės interesas turi būti ne menamas, bet realus, ir turi būti įvertintas nagrinėjant bylas.

Viešo ir privataus asmens garbės bei orumo gynimo ribos skiriasi. Demokratinėje visuomenėje yra leistina griežtesnė viešojo asmens kritika. Pagal CK 2.24 straipsnio 6 dalį

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Z. O., A. O. v. UAB „Didelis pliusas“, Nr. 3k-3-390/2008.

viešasis asmuo nesinaudoja tokiu pat garbės ir orumo gynimu kaip privatus asmuo. Dėl to viešasis asmuo turi pakęsti ir toleruoti apie jį skelbiamą kritiką (nors ir neviseiškai tikslią), kuri privataus asmens aspektu galėtų būti vertinama kaip garbės ir orumo pažeidimas. Šiuo atveju, sprendžiant dviejų konstitucinių teisinių gėrių – asmens garbės ir orumo bei saviraiškos laisvės – koliziją, pirmenybė teiktina pastarajam¹²¹.

Tačiau, viešasis asmuo turi daugiau galimybių apginti savo teises, todėl pirmenybė teikiama garbę ir orumą žeminančių ir tikrovės neatitinkančių duomenų paneigimui. Teisėtas visuomenės interesas žinoti viešojo asmens privataus gyvenimo aplinkybes priklauso nuo šio asmens galimos įtakos visuomenei. Teisėtas visuomenės interesas suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie viešojo asmens privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų padarinių. Demokratinėje visuomenėje svarbu, kad rinkėjai turėtų kiek galima daugiau informacijos apie asmenis, kuriuos jie išrenka savo atstovais. Asmenys, kurie siekia visuomeninės veiklos bei visuomeninio pripažinimo, turėtų būti labiau žinomi visuomenei nei privatūs asmenys, tačiau visuomenės noras ir poreikis žinoti tam tikrus viešojo asmens privataus gyvenimo aspektus turi būti pagrįstas. Pagrįstumo kriterijus reiškia tai, kad būtina vertinti pagal informacijos turinį. Dažniausiai vertinama pagal protingumo kriterijų. Pagal šį kriterijų teismai pripažįsta, kad smalsumas nėra pakankamas pagrindas pavišinti net ir viešojo asmens privatų gyvenimą. Privačių faktų pavišinimas gali būti pripažįstamas pagrįstu, jei tuo būtų siekiama informuoti visuomenę apie jai aktualius dalykus¹²².

Taikant CK 2.24 straipsnio 6 dalį būtina nustatyti duomenų paskleidimo tikslą ir juos paskleidusio asmens elgesį. Nėra pagrindo taikyti civilinę atsakomybę, jeigu skleidžiant duomenis apie viešąjį asmenį ir jo veiklą buvo siekiama pateikti informaciją tokiais klausimais, kuriuos visuomenė turi pagrįstą ir teisėtą interesą žinoti. Teismų praktikoje pripažįstama, kad informacijos netikslumai, agresyvi viešojo asmens kritika nėra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Kartu dar kartą pabrėžtina, kad teisė skleisti informaciją ir reikšti savo nuomonę nėra absoliuti; jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys apie viešąjį asmenį paskleisti turint tikslą jį įžeisti, pažeminti ar kitaip jam pakenkti, nebūtų pagrindo remiantis CK 2.24 straipsnio 6 dalimi atmesti ieškinį dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Pagal aptariamą teisės normą paskelbusiam duomenis asmeniui tenka pareiga įrodyti, kad jis veikė sąžiningai. Ar konkrečiu

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje V.Žiemelis v. UAB „Lietuvos rytas“ ir kt. Nr. 3K-7-130/2000; 2001m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Saliamona Černiauskienė v. Tauragės rajono meras, UAB „Tauragės kurjeris“, Nr. 3K-3-529/2001; 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje A. S., M. V., V. J. v. A. J., S. K., J. K., S. D., E. V., V. K., B. J., P. P., E. K., V. J., P. J., E. V., J. K., V. S., R. R., K. J., V. A. M., S. N., V. B., J. J., J. S., J. G., J. J., V. Ž., K. B., V. J., Nr. 3K-3-142/2006.

¹²² MEŠKAUSKAITĖ, L. Žiniasklaidos pažeistų asmens konstitucinių teisių gynimo būdai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 64(56);p. 114-123.

atveju nebuvo pažeistas sąžiningumo skleidžiant duomenis apie viešąjį asmenį reikalavimas, nustatytina, vertinant kartu su visa bylos medžiaga.

Tačiau asmens viešas žinių pateikimas kaip tikrų, kurių pobūdis ir paskleidimo tikslas viešai pasmerkti kitą asmenį dėl jų veiksmų, turinčių galimai ir nusikalstamos veikos požymių, negali būti toleruojamas ir vertinamas nei kaip agresyvi kritika, nei tuo labiau kaip informacijos netikslumas. Jeigu tokių žinių viešas paskleidimas, jų nepagrindus faktais, aiškiai nukreiptas sumenkinti asmens reputaciją, negali būti įvertinamas kaip sąžiningas.

Paminėtina, kad didelę svarbą turi žalos atlyginimo atskyrimas nuo kitų asmens pažeistų teisių atlyginimo būdų. Ar paskleistos žinios turi būti paneigiamos, turi būti sprendžiama taikant CK 2.24 str. 1 d. Sprendžiant dėl įpareigojimo paneigti žinias neturi būti taikoma CK 2.24 str. 6 d., kuri numato atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindus, bet neatleidžia nuo paskleistų tikrovės neatitinkančių, garbę ir orumą žeminančių žinių paneigimo. Paneigimo tekstas turi būti formuluojamas taip, kad jame būtų paneigtos žinios, bet ne asmens įsitikinimai ar nuomonė.

IŠVADOS

1. Asmens orumas turi būti suprantamas, kaip asmens savęs vertinimas, kurį lemia visų pirma visuomenės asmens vertinimas. Jis nėra vien subjektyvus savęs vertinimas, nes šio vertinimo kriterijus turi būti viešoji nuomonė apie asmenį. Nors įstatymas gina asmens garbę ir orumą kaip asmens moralinį vertinimą, tačiau toks gynimas asmeniui garantuoja tik tokį vertinimą, kokį jis savo poelgiais ir veiksmais užsitarnavo, o ne kokį pats žmogus įsivaizduoja.

2. Nuomonė – visuomenės informavimo priemonėse skelbiamos mintys, vertinimai bei pastabos apie reiškinius ar įvykius. Nuomonė - visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais, ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepianč ir neiškreipianč faktų ir duomenų.

3. Duomenis, žinias galima atskirti nuo nuomonės pagal informacijos patikrinimo kriterijų. Faktų buvimas gali būti pagrindžiamas objektyviais duomenimis, jai taikomas tiesos kriterijus, o vertinamųjų teiginių teisingumui nustatyti netaikomas tiesos kriterijus, nes nuomonė yra asmens subjektyvus tam tikro fakto supratimas, asmens požiūris, įsitikinimai, bet nuomonė turi remtis tikrais faktais. Tačiau asmens garbės ir orumo gynimo byloje atsakovui turi būti suteikta reali galimybė įrodyti duomenų teisingumą, o jeigu jų praktiškai neįmanoma patikrinti dėl fakto sudėtingumo, į tai turi būti atsižvelgiama sprendžiant bylą.

4. Nuomonę nuo duomenų (faktų) galima atskirti pagal jos pateikimą, tikslą ir t.t. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi tikrinti ar teiginiai kategoriški, ar jais tik iškeliami klausimai ir siekiama atkreipti dėmesį į aktualią problemą, pareiškiamas autoriaus susirūpinimas svarbiu klausimu. Apie tai galima spręsti iš to, ar sakiniai suformuluoti kaip teigimas ar kaip pasiūlymas, dvejonė, klausimas ar dar kitokia forma. Jeigu teiginiai išdėstomi su abejonėmis, nuorodomis, kad tai autoriaus manymas ar nuomonė, arba klausiamąja forma, tai gali būti daroma išvada, jog yra pateiktas asmens subjektyvus požiūris į faktus, žinias ar informaciją, o ne žinia.

5. Vertinant, ar pareikšti su pagrindiniu faktu susiję duomenys yra nauja informacija, ar pagrindinį faktą apibūdinanti nuomonė, išreiškianti požiūrį į faktą, turi būti atkreipiamas

dėmesys į tai, ar pagrindinis faktas yra vienareikšmiškai aiškus. Jeigu faktas yra pakankamai aiškus, kad nesąžininga būtų jį traktuoti kitaip, tai pateikti duomenys dėl jo vertinimo kitokia prasme galėtų būti pripažinti nauju faktu. Jeigu pradinis faktas nėra visiškai aiškus, o gali būti įvairiai interpretuojamas, tai teigiamo ar neigiamo turinio interpretacija gali būti vertinama kaip asmeniui palanki arba nepalanki nuomonė ar subjektyvus įspūdis.

6. Kai nuomonė reiškiama akivaizdžiai turint tikslą pažeminti žmogų, laikoma, kad asmuo piktnaudžiauja savo teise reikšti nuomonę. Tokiais atvejais kaltas asmuo privalo atlyginti tokio piktnaudžiavimo kitam asmeniui padaryta turtinę ir neturtinę žalą, tačiau negalima reikalauti paneigimo.

7. Visuomenės informavimo priemonė, paskleidusi asmens reputaciją žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis, privalo atlyginti asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą tik tais atvejais, kai duomenys paskleisti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė atsisako nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį. Išnagrinėjus teismų praktiką garbės ir orumo bylose nepavyko rasti nė vieno atvejo, visuomenės informavimo priemonė sutinka nurodyti duomenis pateikusį asmenį. Šis civilinės atsakomybės pagrindas reiškia tai, kad visuomenės informavimo priemonė, pasinaudodama teise neatskleisti informacijos šaltinio, prisiima teisinę atsakomybę už paskleistą informaciją.

8. Tais atvejais kai duomenis per visuomenės informavimo priemonę paskelbė kitas asmuo, o visuomenės informavimo priemonė perteikė neiškraipytus duomenis paskelbusio asmens citatas, tai asmuo, apie kurį paskelbti duomenys, turi teisę nepasinaudojęs replikos teise kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų duomenis paskelbusį asmenį adekvačiai paneigti duomenis ir atlyginti neturtinę žalą. Taigi, visa atsakomybė tokiu atveju tenka duomenis paskleidusiam asmeniui, o ne juo pakartojusiai visuomenės informavimo priemonei.

9. Autorių asmeninės neturtinės teisės neperduodamos kitiems asmenims, tačiau po autoriaus mirties jo asmeninės neturtinės teisės saugomos neterminuotai, jos galioja ir po autoriaus mirties, todėl neturtinės teisės gali ginti tie asmenys, kurie įgyvendina tokių teisių priežiūrą, t.y. teisių paveldėtojai gali būti atsakovais asmens garbės ir orumo gynimo byloje dėl duomenų atskleidimo, kuriuos paskelbė jau miręs asmuo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr. 33-104;
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 74-2262;
3. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2011;
4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 2000, Nr. 96;
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004;
6. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497;
7. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77;
8. Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.eppgroup.eu/Activities/docs/c_harter_eu/lt.pdf;
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2002, Nr. 104 – 4675;
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2000, Nr. 39 – 1105.

Specialioji literatūra:

1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000;
2. JARAŠIŪNAS, E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 1998, t.9 (1);
3. JURKA, R. Žurnalistų imuniteto samprata baudžiamajame procese. *Teisės problemos*, 2005 m. Nr. 1 (47);

4. JUOZAPAVIČIAUS R. pranešimas „Ar kada baigsis manipuliavimai žiniasklaidoje?“ 2004 m. gegužės 20 d. naujienų agentūros BNS seminare „Darbas su žiniasklaida. Ar visada kalta aplinka?“, skirtame žiniasklaidos, viešųjų ryšių ir rinkodaros specialistams. Pranešime remiamasi Jakubowicz, Karol. *Media and Democracy*. Council of Europe Publishing, 1998;
5. JOČIENĖ, D. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika. Vilniaus universitetas. *Mokslo darbai, Teisė*. 2001, Nr. 39;
6. JOVAIŠAS, K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos. *Teisės problemos*, 2004;
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius, Justitia, 2002;
8. MARTINONIENĖ, E. Lietuvos kriminalinės žurnalistikos veiklos ir teisėsaugos informacijos pateikimo žiniasklaidoje teisinis reglamentavimas visuomenės informavimo tobulinimo aspektu. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002;
9. MEŠKAUSKAITĖ, L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
10. MEŠKAUSKAITĖ, L. Žiniasklaidos pažeistų asmens konstitucinių teisių gynimo būdai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 64(56); 114-123;
11. MENDEL, T. The Right of the Public to Know and Freedom of Entertainment: Information Seen From the Consumer's Angle. Paper for the Conference on Freedom of Expression and the Right to Privacy by Toby Mendel, Head of Law Programme. ARTICLE 19, 23 September 1999, Strasbourg.
12. MIKELĖNAS, V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė. *Teisė*. 1996, t.29;
13. STATMAN, D. *Humiliation, dignity and self – respect. The concept of human dignity in human rights discourse*. Hague, 2002;
14. STEWARD, F.H. *Honor*. Chicago: University of Chicago Press, 1994;
15. ŠINDEIKIS, A. Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2(10);
16. ŠVEDAS, G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos. *Teisės problemos*. 1997. Nr. 3;
17. VAIŠVILA, A. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančio orumo sampratos). *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71(63);
18. VENSKIENĖ, E. Žmogaus orumas kaip teisinė kategorija. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai (teisė)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
19. VENSKIENĖ, E. Žmogaus orumas – probleminiai terminologijos aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 10 (112), p. 46;

20. VOORHOOF, D. *The Protection of Journalistic Sources: Recent developments and actual challenges. The media in a democratic society: reconciling freedom of expression with the protection of human rights*. Luxemburg, 30 Sept., 1st Oct. 2002. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/T/e/com/files/events/2002-09-Media/intervention_voorhoof.asp#TopOfPage>;
21. ŽIOBIENĖ, E. Informacijos apie asmens privatų gyvenimą apsauga. *Konstitucinė jurisprudencija*, Nr. 3 (11), 2008;
22. ŽIOBIENĖ, E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai. *Jurisprudencija*, Nr. 30 (22), 2002.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Lietuvos Respublikos valstybė, Klaipėdos rajono policijos komisariatas, Nr. 3K-3-183/2008;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L. v. VšĮ „Vermės leidykla“, A. R., Nr. 3k-3-347/2011;
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 9, p. 66;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Z. O., A. O. v. UAB „Didelis plusas“, Nr. 3k-3-390/2008;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. UAB „Joneda“, Nr. 3k-3-113/2007;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje G. T. v. UAB „Klaipėdos“ laikraščio redakcija, Nr. 3k-3-411/2007;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje L. Kniukšta v. V. Žutauto leidybinė įmonė „Kriminalistika“ Nr. 3K-3-988/2001;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. IĮ „Uola“, Nr. 3K-3-667/2006;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje R. M. v. UAB „Rejspa“, Lietuvos lenkų sąjunga, Nr. 3K-3-51/2009;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. Kauno miesto vyriausiasis policijos komisariatas, T. Š., Nr. 3k-3-21/2006;

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. UAB (duomenys neskelbtini), Nr. 3k-3-42/2005;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje R. Čeponis v. „Žeimenos krantai“, Nr. 3K-3-1349/2002;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Birių krovinių terminalas“ v. UAB „Ekstra“, Nr. 3K-3-100/2009;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „NEO GROUP“ v. S. G., Nr. 3K-3-441/2010;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje AB TEO LT v. UAB „Tele-3“, Nr. 3K-3-32/2012;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 7d. nutartis civilinėje byloje LNVAA „Linava“ v. UAB „Spaudos elementai“, Nr. 3k-3-541/2005;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Salamakinas v. UAB „Rinkos aikštė“, Nr. 3k-3-687/2003;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje K. J. v. UAB „Pūkas“, VšĮ „Pūko kūrybinis centras“, Nr. 3K-3-205/2005;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klevo lapas“ v. UAB „Respublikos leidiniai“, Nr. 3K-3-807/2001;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje L. P. v. A. M. P., 3K-3-65/2006;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 3K-3-106/2011;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. Š. v. E. J., Nr. 3K-3-507/2006;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje A.Vinkleris v. UAB „Respublikos leidiniai“, Nr. 3k-3-979/2003;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 3d. nutartis civilinėje byloje N.Vinogradova v. N.Kotova, Nr. 3k-3-1160/2003;
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje A. Č. v. L. Š., A. O., Nr. 3K-3-264/2006;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje V.Žiemelis v. UAB „Lietuvos rytas“ ir kt. Nr. 3K-7-130/2000;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Saliamona Černiauskienė v. Tauragės rajono meras, UAB „Tauragės kurjeris“, Nr. 3K-3-529/2001;

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje A. S., M. V., V. J. v. A. J., S. K., J. K., S. D., E. V., V. K., B. J., P. P., E. K., V. J., P. J., E. V., J. K., V. S., R. R., K. J., V. A. M., S. N., V. B., J. J., J. S., J. G., J. J., V. Ž., K. B., V. J., Nr. 3K-3-142/2006;
29. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 2-372-560/2009;
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 13 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. L. P., P. P., V. P., Nr. 2A-540/2010;

Europos žmogaus teisių teismo praktika

1. Handyside v. The United Kingdom, No. 5493/72, judgement of 7 December 1976;
2. Observer & Guardian v. The United Kingdom, No. 13585/88, judgement of 26 November 1991;
3. De Haes & Gijssels v. Belgium, No. 19983/92, judgement of 24 February 1997;
4. Hertel v. Switzerland, No. 25181/94, judgment of 25 August 1998;
5. Steel and Morris v. United Kingdom, No. 68416/01, judgment of 15 February 2005;
6. Flux v. Moldova, No. 22824/04, judgment of 29 July 2008;
7. Hertel v. Switzerland, No. 25181/94, judgment of 25 August 1998;
8. Lingens v. Austria. No. 9815/82, judgement of 8 July 1986;
9. Grinberg v. Russia Application No.23472/03, judgment of 21 July 2005;
10. Cumpana and Mazare v. Romania No.33348/96, judgment of 17 December 2004;
11. Selisto v. Finland No.56767/00, judgment of 16 November 2004;
12. Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark, No.49017/99, judgment of 17 December 2004;
13. Kasabova v. Bulgaria, No. 22385/03, judgement of 19 April 2011;
14. McVicar v. United Kingdom, No. 46311/99, judgement of 7 May 2002;
15. Alithia Publishing company ltd & Constantinides v. Cyprus, No. 17550/03, judgement of 22 May 2008;
16. Dalban v. Romania, No. 28114/95, § 49, judgement of 28 September 1999;
17. Oberschlick v. Austria (No. 2), No. 20834/92, judgement of 1 July 1997;
18. De Haes and Gijssels v. Belgium, No. 19983/92, judgement of 24 February 1997;
19. Radio France and others v. France, No.53984/00, judgment of 30 March 2004.

SANTRAUKA

Asmens orumo ir garbės gynimo bylose vienas svarbiausių klausimų – nuomonės ir duomenų (žinių) atirbojimas, nes tik už žinių paskleidimą gali būti taikoma teisinė atsakomybė. Todėl nuomonės ir duomenų atirbojimo klausimas yra labai aktualus tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu, nes tai esminė aplinkybė sprendžiant garbės ir orumo gynimo bylas. Nuomonės ir duomenų (žinių) atirbojimo ypatumai ir problematika Lietuvos mokslininkų plačiai nėra nagrinėta, išskyrus keletą mokslinių darbų, kuriuose nuomonės ir duomenų atskyrimo problema buvo kažkiek paliesta, tačiau išsamios analizės nėra pateikta. Šiame darbe smulkiai nagrinėjamas nuomonės ir duomenų atirbojimas, atsižvelgiant į mokslinės literatūros ir Lietuvos bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos analizę, todėl darbas yra naujas, originalus ir aktualus.

Darbą sudaro įžanga, trys skyriai, kurie skirti į poskyrius, išvados, literatūros sąrašas ir santrauka.

Pirmasis darbo skyrius skirtas atskleisti asmens garbės ir orumo sampratas. Šiame skyriuje pateikiamos asmens garbės ir orumo sąvokos, o taip pat atirbojami terminai „asmens orumas“ ir „žmogaus orumas“, nes tai netapačios sąvokos.

Antrajame darbo skyriuje išanalizuoti duomenų ir nuomonės atskyrimo ypatumai. Šiame skyriuje atskleidžiamos nuomonės ir duomenų (žinių) sampratos, jų atirbojimo kriterijai pagal Lietuvos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką ir teisės doktriną, o taip pat duomenų (faktų) ir nuomonės vertinimas nagrinėjant garbės ir orumo bylas.

Trečiasis darbo skyrius skirtas atskleisti asmens, atsakingo už duomenų, pažeidžiančių asmens garbę ir orumą, nustatymo problematiką. Šiame skyriuje analizuojami visuomenės informavimo priemonės, kaip duomenų sklaidėjų ypatumai, pakartotinai informaciją paskleidusio subjekto teisinės atsakomybės ypatumai, o taip pat subjektų, turinčių imunitetą nuo garbės ir orumo gynimo specifika.

Darbo pabaigoje pateikiamos darbo uždavinius ir tikslą atitinkančios, teismų praktika ir mokslo doktrina paremtos darbo išvados.

PERSONAL HONOR AND DIGNITY: DISTINGUISHING BETWEEN FACTS AND OPINIONS AND IDENTIFICATION OF THE PERSON RESPONSIBLE

In person's dignity and honor cases one of the most important question is opinion's and data distinction, because only for spreading the data the juridical liability can be imposed. The question of opinion and data distinction is very important both - theoretically and practically, because it is the main circumstance in human's dignity and honor cases. Opinion's and data distinction features and problems were not widely examined by Lithuanian scientists, except some scientific works, where opinion's and data problems were a bit discussed, but without bigger analysis. In this Thesis opinion's and data distinction is widely discussed, according to scient litherature, Lithuanian courts and European Court of Human Rights cases analysis. The Thesis is new, original and actual.

The Thesis consist of introduction, three parts, which has sections, conclusions, list of litherature and summary.

The fist part of the Thesis is dedicated to discuss the conception of human dignity and honour. In this part person's dignity and honour concepts are being presented, also the difference between 'person's dignity' and 'human's dignity' terms are being showed, because these concepts are different.

In the second part of the Thesis the features of opinion's and data distinction are being discussed. In this part concepts of opinion and data are being presented, their delimitation criterions according to the Lithuanian courts, European Court of Human Rights and juridical doctrine.

The third part of Thesis is dedicated to discuss the problems of determination of the person, who is liable for spreading the data which hurts person's honour and dignity. In this part is analised the features of the mass media, as data publisher, the juridical liability of the person who published data repeatedly and also specifics of subject who has immunity in honour and dignity cases.

The Thesis are finished by the conclusion based on the Thesis tasks and goals.